

ISB
Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Petra, Jakob och pedagogen

- Är det en jämställd förskola som vi ska verka för?

Petra, Jakob and the teacher

- Is it an equal preschool we shall work for?

Caroline Karlsson och Veronica Johnsson

ISB
Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap

Examensarbete
10 poäng

SAMMANFATTNING

Caroline Karlsson och Veronica Johnsson

Petra, Jakob och pedagogen
- Är det en jämställd förskola som vi ska verka för?

2007

Antal sidor: 34

I examensarbetet har vi genom utnyttjande av verksamma pedagoger fördjupat våra kunskaper och erfarenheter kring hur man kan verka för en jämställd förskola. Syftet var att synliggöra hur pedagogerna utifrån deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola. Vi utförde en kvalitativ undersökning genom semistrukturerade intervjuer med verksamma pedagoger inom förskolan. Intervjuer med barn utifrån en bild utfördes för att synliggöra deras uppfattningar kring pedagogernas förhållningssätt, bemötande och hur det påverkar dem, slutligen utfördes det deltagande observationer. Enligt pedagogerna arbetar de inte medvetet med jämställdhet inom förskolan. De är inte medvetna om deras förhållningssätt, bemötande och påverkan på barnen i arbetet med jämställdhet. Slutsatsen av undersökningen som vi utförde är att förskolan ska verka för en jämlik jämställdhet i förskolan. Detta genom att individuellt och gemensamt diskutera och reflektera kring genusperspektiv för att skapa en gemensam syn och ett gemensamt arbetssätt som verkar för en jämlik jämställdhet i förskolan.

Nyckelord: Jämställdhet, pedagoger, medvetenhet, förhållningssätt

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	4
<i>Syfte</i>	5
<i>Begreppsdefinitioner</i>	5
Genus.....	5
Genusperspektiv	5
Genuspedagogik.....	6
Könsroller	6
Jämställdhet och jämlikhet	7
Normer	7
<i>Litteratur</i>	7
Manliga och kvinnliga pedagoger	7
Pedagogernas föreställningar på pojkar och flickor i förskolan.....	8
Pedagogens förhållningssätt	9
Könsidentitetsskapande.....	11
Den pedagogiska miljön	11
Barns lekvärld.....	12
<i>Metod</i>	13
Fenomenografisk forskningsansats.....	13
Urval av informanter	13
Genomförande	14
Intervjuer	14
Pedagoger	14
Urval av frågor	15
Sammanställning	15
Barn.....	15
Urval av frågor och bild	16
Sammanställning	16
Observationer	16
Sammanställning	17
Val av resultatpresentation	17
Validitet – giltighet	17
Reliabilitet - noggrannhet.....	18
Forskningsetik	19

Resultat	19
Förskolor	19
Förskola A.....	20
Förskola B.....	20
Intervjuer	20
Pedagoger.....	20
Barn.....	23
Observation	24
Barnens utnyttjande av avdelningens uppbyggnad	27
Förskola A.....	27
Förskola B.....	27
Analys	28
Pedagogernas förhållningssätt.....	28
Pedagogernas bemötande.....	30
Pedagogernas påverkan på barnen.....	30
Den pedagogiska verksamheten.....	31
Diskussion	32
Vidare forskning	35
Litteraturlista	36

Bilagor:

- Intervjufrågor till pedagogerna
- Intervjufrågor till barn
- Brev om tillåtelse att observera barn

Inledning

Vad du säger om mig
 Vad du tror om mig
 Hur du ser på mig
 Vad du gör mot mig
 Hur du lyssnar på mig
 Sådan blir jag

-Okänd källa

Det är i bemötande med andra som vi utvecklas. Allt som sägs och allt som rör sig runt omkring oss påverkar oss på ett eller annat sätt, både medvetet och omedvetet, positivt och negativt. Som pedagog inom förskolan är det extra viktigt att reflektera kring detta, då det är vi som är förebilder för våra barn, som är våra medmänniskor och som är vår framtid. Det är genom våra egna reflektioner som vi blir medvetna om och kan synliggöra hur vi agerar, bemöter, förhåller och uttrycker oss mot barn.

Samhället bygger på normer och värderingar som fastställts av våra förfäder och oss själva, dessa normer som samhället anser är rätt eller anses vara acceptabla för vi vidare till nästa generation. En norm som har förts vidare är vad som anses vara accepterat beteende, utseende, görande och sägande för män respektive kvinnor, pojkar respektive flickor. I förskolans läroplan står det att förskolans verksamhet ska utformas utifrån de grundläggande värderingar och normer som samhället vilar på. Dessa värderingar och normer ska grundläggas och förankras hos barnen på förskolan, för deras nuvarande och kommande ansvarstagande och deltagande i samhällslivet.

Det var under kursen *Lek, lärande och utveckling* som vårt intresse för valet av uppsatsämne började växa. Många diskussioner kring varför och hur man skulle arbeta för en jämställd förskola ägde rum. Det öppnade även upp för diskussioner som centrerades kring hur vårt omedvetna bemötande och förhållningssätt mot pojkar respektive flickor påverkar och stimulerar de traditionella könsmönstrena hos dem. Vad vi anser är accepterat beteende, utseende, görande och sägande för män respektive kvinnor, pojkar respektive flickor är normer som etablerats hos oss sedan barnsben vilket har skett omedvetet. *"Det är inte lätt att få gamla hundar att sitta"* lyder ett talesätt vilket stämmer ganska bra. Det vi måste börja reflektera kring är hur vi ska kunna bryta våra invanda beteenden och tankesätt hos oss själva för att kunna etablera det nya jämställda tänkandet hos våra barn. Vi valde därför att fånga denna möjlighet till att fördjupa oss och skapa de "genusglasögon" som behövs inom detta område. Vi kände att kunskap och erfarenheter kring hur man kan verka för en jämställd förskola skulle ge oss ytterliggare en välbehövlig kompetens i våran yrkesroll för att kunna uppnå följande:

"Vuxnas sätt att bemöta pojkar och flickor liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller." (Lpfö-98 s. 4)

Syfte

Vi vill synliggöra hur pedagogerna utifrån deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola. Detta genom att undersöka följande forskningsfrågor;

- Hur gestaltar sig pedagogernas syn och arbetssätt i bemötandet med barnen ur ett genusperspektiv?
- Hur påverkar pedagogernas syn och arbetssätt barnen på förskolan ur ett genusperspektiv?
- Hur medvetna är pedagogerna om deras förhållningssätt mot pojkar respektive flickor?
- Hur har pedagogerna byggt upp verksamheten på avdelningen ur ett genusperspektiv?

Begreppsdefinitioner

Här följer några begreppsdefinitioner för att tydliggöra betydelsen av orden i uppsatsen, detta för att förhindra oklarheter kring tolkningar som har gjorts. I uppsatsen har vi valt att utgå ifrån den första definitionen under vardera underrubrik.

Genus

Enligt Garnnerud (2001) används begreppet genus i samhällsvetenskaplig forskning när man beskriver sociala, kulturella och historiska förankrade normer och föreställningar som har med människans kön att göra. Dessa föreställningar och normer tillämpar vi dagligen i vårt samhälle, det kan exempelvis visas från färgvalet på våra kläder till var vi står politiskt sätt. Ordet eller begreppet kan alltså användas för att öka förståelsen och beskrivandet i mönster och strukturer.

Norstedts svenska ordbok (1990) förklarar ordet genus så här;

”en språklig indelningskategori som i de flesta språk ursprungligen bygger på kön hos företeelser som betecknas som substantiv”

(s. 322)

Svaleryd (2002) beskriver begreppet genus på följande sätt;

”Begreppet genus fokuserar på relationer mellan könen, mäns och kvinnors beteenden, sysslor och vad som anses som manligt och kvinnligt”

(s. 29)

Genusperspektiv

”När man betraktar ett visst sammanhang ur ett genusperspektiv, riktar man sin uppmärksamhet mot olika uttryck för kön och genus, både sådana som är uppenbara och sådana som är mer eller mindre dolda och svårare att upptäcka. Det är inte endast likheter och/eller skillnader mellan kvinnor och män som individer eller grupper som är i centrum för intresset, utan till synes könsneutrala ämnen och handlingar kan tas upp till betraktande och ges en ny förståelse.”

(Gannerud, 2001, s. 12)

Ärlemalm- Hagsér (2005) beskriver genusperspektivet som en metod för att undersöka de traditionella föreställningarna om pojkar/män och flickor/kvinnors olika beteenden. Genom att utgå från genusperspektivet kan man få förståelse för vilka konsekvenser detta handlande kan få för barnen och om barns möjligheter då begränsas.

Genuspedagogik

Genuspedagogik kan förklaras så här:

”Genus i arbetet som pedagog handlar om medvetenhet kring föreställningar och omedvetna förväntningar på de bägge könen. Det handlar även om ett förhållningssätt och en medvetenhet om den makt den egna yrkesrollen ger att vidmakthålla förlegade genussystem eller att omskapa dem.”

(SOU 2004:115, s. 37)

SOU (2004:115) menar att om man arbetar utifrån genuspedagogik inom förskolan, arbetar pedagogerna med hur de i vardagen förhåller sig till barnen, hur de leder den pedagogiska verksamheten samt hur de stödjer barnen på liknande sätt. Detta för att undvika reproduktion och stärkande av de redan inlärdas könsrelaterade modellerna.

Svaleryd (2005) menar att om verksamheten skulle utgå ifrån en genuspedagogik skulle barnens tidigare erfarenheter i genusskapande ändras och de, oavsett kön, skulle få nya erfarenheter till deras möjligheter i olika pedagogiska miljöer. Hon menar också att om man vill ändra verksamheten måste gamla föreställningarna revideras och nya måste skapas. Vilket öppnar för nya möjligheter för nya handlingar samt nya sätt att uppfatta sig själv som pojke respektive flicka. Svaleryd skriver att det av pedagogen krävs intresse för att själv vilja utvecklas och få ett nytänkande, samt viljan och känna att en förändring kring detta ämne är viktigt för barnen för att överhuvudtaget kunna göra en förändring.

Könsroller

Evenshaug & Hallen (2005) menar att könsroller innebär de förväntningar och krav som samhället ställer på hur kvinnor, män, flickor och pojkar ska agera i samhället. Dessa sociala krav och förväntningar rättar sig barnen efter, trots att de själva inte är medvetna om att stereotypa könsroller finns.

Svaleryd (2005) skriver om att begreppet könsroll har varit ett populärt begrepp inom skolan. Det som kan bli ett problem är att maktstrukturen mellan könen hamnar i bakgrunden för en fokusering på den enskilde individen.

Jämställdhet och jämlikhet

Enligt Myndigheter för Skolutveckling (2003) handlar jämställdhet om människors värde och de rättigheter man har som människa, det innefattar också innebörden av de resurser som vi människor har. Själva ordet jämställdhet betyder jämlikhet mellan könen. SOU (2004:115) menar att det innebär att man oberoende kön ska erhålla samma möjligheter, ha samma rättigheter och samma skyldigheter som det motsatta könet, detta för att kunna få kalla landet för jämställt. Inom förskolan kan jämställdhet innebära att man som barn, oberoende kön, ska få lika mycket utrymme och uppmärksamhet av pedagogerna. Det kan även vara att verksamheten anställer fler manliga pedagoger.

Jämställdhet innebär enligt JämO lika villkor mellan kvinnor och män.

”Jämställdhet handlar om förhållanden mellan kvinnor och män.”
(Hedlin, 2006, s. 11)

Hedlin (2006) skriver, att jämställdhet i skolan handlar om lika villkor, att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter. Med detta krävs en ökad kunskap om flickor och pojkars olika livsvillkor. Hedlin menar att det ofta uppstår missförstånd och förväxlingar om begreppet jämställdhet. Vidare menar hon att jämställdhet inte innebär att man ska gå från en manlig norm till en kvinnlig. Det ena könet ska inte fungera som en modell för det normala och det andra för något avvikande, utan det handlar om att kvinnor och män ska ha lika stort inflytande.

Svaleryd (2005) beskriver jämlikhet som ett vidare begrepp än jämställdhet. Jämlikhet beskrivs som ett rättvist förhållande mellan alla individer och grupper i samhället. Hon liknar jämlikhet med *”ett stort paraply som rör alla människors lika värde oavsett kön, etnicitet, religion, social tillhörighet m.m. Jämställdhet är en av ”ekrarna” i paraplyet och en av de viktigaste jämlikhetsfrågorna.”* (s. 36)

Normer

Elvin-Nowak & Thomsson (2003) beskriver normer som regler, myter eller antaganden som man har. Dessa regler och antaganden blir sällan uttalade. Ur genusperspektiv kan det vara att kvinnor är omsorgsfulla och att män inte kan göra två saker samtidigt. Vidare menar Myndigheten för skolutveckling (2003) att normen för det man själv anser är korrekt belönas, det som anses avvikande förtycks. Enligt Elvin-Nowak & Thomsson (2003) kan normer ibland stämna vilket gör att vi tror på dem, normer styr oss också omedvetet. Vi efterlever dessa normer så länge vi inte gör dem medvetna för oss själva och gör en förändring. Ändrar vi inte på normerna tar individerna i samhället tillslut dem som sanna och givna. Det är normer som avgör hur man som kvinna och man ska uppföra sig och uppträda i samhället.

Litteratur

Manliga och kvinnliga pedagoger

Förste vice förbundsordförande i Lärarförbundet, Solweig Eklund (2003) anser i en intervju i tidningen Pedagogisk Magasinet att en jämställd förskola, skola eller fritidshem inte behöver innebära en jämn fördelning på manliga och kvinnliga pedagoger. Det skulle förstås vara

positivt och ett bra hjälpmedel, men det som krävs är kunskap och nya tankemönster hos alla pedagoger för att kunna ändra de traditionella könsmodellerna.

Enligt SOU (2004:115) är det förhållningssättet till barnen och genusperspektivet som pedagogerna borde arbeta med för att ändra sitt arbetssätt som främjar verksamheten till att uppnå målen om jämställdhet. Det ska inte bero på vilket kön pedagogen har. Vidare skrivs det i rapporten från delegationen för jämställdhet i förskolan att de manliga pedagogerna i första hand ska ses som pedagoger inte som män. Med ett arbetslag som innefattar bra könsfördelning mellan kvinnliga och manliga pedagoger blir bredden på kunskap och erfarenhet bredare, vilket i sin tur leder till utveckling och diskussion.

Nordberg (2005) skriver att män som hon intervjuat visar olika syn på hur en manlig pedagog ska vara. Vissa tycker att de ska visa hur en "riktig man" är och betar sig. Medan andra män ansåg att en manlig pedagog ska innefatta ett könsöverskridande arbetssätt. Det vill säga att manliga och kvinnliga pedagoger ska göra lika arbete inom förskolan, vilket ska gälla från både den manlige och den kvinnlige pedagogens sida. Nordberg tar upp ett exempel där en manlig pedagog påbörjade en bordtennisturnering på en förskola till både pojkars och flickors förtjusning. När sedan en kvinnlig kollega passerar rummet ber han henne att komma in och spela en match. Varpå den kvinnliga pedagogen avböjer och menar att han är duktigare på det, vilket gör att han borde fortsätta med aktiviteten. Detta hörde givetvis barnen. Nordberg menar här att trots alla barns medverkan, oberoende kön, återkopplades denna aktivitet till det manliga könets område, då den kvinnliga pedagogen inte ville delta i aktiviteten. Genus- och jämställdhetsarbetet i förskolan bör, enligt Nordberg, handla om att både manliga och kvinnliga pedagoger behöver utmana sig själva och vad de anser är kul, intressant och duktiga på genom att utöva aktiviteter och ta ansvar över sådana aktiviteter som de inte anser sig vara bra på. När merparten av aktiviteter som bordtennis, fotboll och brottning utövas av män i förskolan så byggs en underförståelse upp av barn, föräldrar och pedagoger att aktiviteterna är "manliga".

Enligt Torstensson-Ed (2003) är pojkar och flickor överens om att kvinnliga och manliga pedagoger är olika. Barnen beskriver manliga pedagoger som yngre, roligare, engagerade och att de leker mer. Även kvinnliga vikarier kan beskrivas på detta sätt, att de är mer som en vän.

Pedagogernas föreställningar på pojkar och flickor i förskolan

Arbetslaget skall:

"verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i verksamheten och...."

(Lpfö-98, s. 11)

Pojkar beskrivs ofta som de som hörs och syns mest på förskolan enligt Tallberg Broman (2002). Det som kan påpekas är att dessa studier som gjorts är där pojkar dominerar, bland annat i klassrumssituationer. Detta kan dock variera mellan förskolorna. I några fall är det inte alls pojkarna som dominerar i verkligheten utan flickorna. Vidare skriver Tallberg- Broman att "*pojkar tillåts mer, men även att de också får mer tillsägelser.*" (s. 93-95) Flickor däremot beskrivs som "hjälpfröknar" skriver Tallberg- Broman. De är mer stillsamma och befinner sig ofta i närheten av en vuxen.

SOU (2004:115) menar att det är förväntningarna från pedagogerna som gör skillnaden på pojkar och flickor i förskolan. Pojkar anses vara bråkiga, stökiga, högljudda och otåliga. Det finns pedagoger som menar att man alltid måste ligga steget före pojkarna för att förhindra konflikter. Flickor anses vara lugna, tysta, hjälpsamma och ansvarstagande mot sig själv och mot andra. Vad som förväntas av pojkar respektive flickor från pedagogernas sida påverkar barnens egen uppfattning om vad som är korrekt beteende för pojkar respektive flickor. Undersökningar som har gjorts visar att pojkarna på förskolan får mer utrymme än flickorna, de får mer utrymme i många situationer och aktiviteter som försiggår i verksamheten.

Pedagogens förhållningssätt

I Lpfö 98 kan man läsa:

”Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder.”

(Lpfö- 98, s. 3)

Hillevi Lenz- Taguchi (2003) skriver i artikeln *”Det finns inga naturliga kön”* i tidningen Pedagogiska Magasinet nr 4 hur viktigt det är hur man som pedagog förhåller sig till kön och utbildning. Hon menar att barn och ungdomar idag spenderar nästan hela deras vakna liv i förskolan, skolan, hos dagbarnvårdare och på fritidshem. Detta är ställen där inflytande för barnens könsidentitets utveckling är som störst. Hon tar i artikeln upp tre tankefigurer som illustrerar tre olika sätt att förhålla sig till, eller bemöta barnen på i olika situationer, vilket har stor betydelse i hur barn och ungdomar förstår sig själva som lärande och hur man som pojke respektive flicka ska, eller inte, ska vara. Dessa tre tankefigurer som Lenz- Taguchi beskriver är som följer:

Essentialistisk tankefigur - menas att flickorna förstår sitt kön genom att identifiera sig med kvinnliga förebilder, mamman och kvinnliga pedagoger. Pojkar anses som mer framfusiga, aggressiva och stökiga på grund av det genetiska arvet, hormoner och avståndstagandet från de kvinnliga förebilderna. Vilket gör det mer accepterat än om en flicka skulle agera på liknande sätt, bristen skulle då ses ligga i flickans personlighet. Det vill säga att man ser skillnad på könsens biologiska eller medfödda egenskaper. Detta gör att man i skolans värld anser att problemet ligger hos barnet, inte i pedagogiken.

Strukturalistisk tankefigur - menas att det är samhällets strukturer som utger normer för vad som är kvinnligt och manligt, individerna påverkas mer utifrån än inifrån. Genom att samhället utger olika normer för vad manligt och kvinnligt innebär, grundas könsrollerna omedvetet inom familjer, förskolor och skolor. Vilket gör att man som pedagog har vissa förutsättningar för hur flickor och pojkar ska vara, och behandlar barnen på det sättet.

Feministiskt poststrukturell tankefigur - menas att de könsroller som finns i samhället ses som naturliga och att det yttrar innebörden av vad manligt och kvinnligt är. Genom att iaktta hur kvinnor och män lever och vilket förhållningssätt de har mot varandra, tas de erfarenheterna upp av barnen som de själva sedan ger uttrycker åt för att ses som rätt könade. Detta medför att barnen vaggas in i vad som samhället anser vara manligt och kvinnligt rätt, även i relation till förskolans och skolans pedagogiska innehåll, likväl lärandet och barnens sociala tillvaro. Detta tankesätt öppnar upp för förändringar i det anseende att samhället hela tiden förändras, föreställningarna kring vad innebörden av manligt och kvinnligt är kan

revideras, vilket man som pedagog kan ta tillvara på då ens roll har stor betydelse i barnens identitetsskapande.

Gens (2002) skriver om en situation på förskolan då ett bord ska dukas, det börjar med att pedagogen får tjata på pojken att komma och duka bordet. Sedan får pojken höra att han inte lägger besticken rätt, att han slamrar och att han glömt att duka glas. Slut kommentaren av pedagogen blir: Tänk att du aldrig kan lära dig duka! Gens menar att här hade pedagogen redan sina förväntningar av hur pojken skulle sköta dukningen, och han levde upp till pedagogens förväntningar, men ändå får han ta emot kritik för det han gjorde ”rätt”. Genom språket får pojkarna bekräftelse på vad de är, och det är inte föränderlig. Flickor däremot får bekräftelse på det de gör, och det man gör kan man förändra. För att få en förändring vad det gäller könsrollerna måste vi använda vår verbala förmåga lika till pojkar och flickor. Gens skriver också att pojkar, redan under de första dagarna på förskolan, rangordnar sig och bildar en hierarki. Rangordningen består så länge pojkarna stannar kvar i gruppen, vilket kan bestå ända upp i 13 år eftersom vi har sammanhållna klasser i Sveriges skolor.

Vidare skriver Gens (2002) att om man på en förskola undersöker vart flickorna befinner sig upptäcker man dem oftast hos en pedagog. Under detta tillfälle utförs en dialog mellan de två parterna, de ger varandra respons på vad som sägs. Gens menar att det under interaktion mellan män och pojkar inte förefaller någon respons på det som sagts, det är ingen som förväntas göra det. Pojkar behöver inte använda sig av språket för att få hjälp av pedagogerna på förskolan. Det räcker med att de utför en gest eller ett läte för att de ska få den hjälp de eftersträvar. Flickorna blir uppfostrade till att vårda och ta hand om andra, vilket kan ses på förskolorna då flickorna blir placerade bredvid de stökiga pojkarna för att införa lugn hos dem för att få ett lugn i samspelet.

Svaleryd (2005) skriver om vikten att man som vuxen är en förebild för barnen i deras sociala kompetens utveckling. Det är i mötet med de vuxna som barnet får en första inblick i samhället. Beroende på hur de vuxna bemöter barnen kan de bygga en bild av sig själva. Som pedagog måste man då fundera över sina egna föreställningar kring det kvinnliga och manliga könet. Svaleryd menar också att det inte handlar om att gynna det ena könet, utan att man ska komma bort från de givna föreställningarna som gör att vi värderar egenskaper hos män och kvinnor på olika sätt. Hon anser att det handlar om att man ska ställa sig frågan vad vi kan göra, eller prova för att förändra dessa föreställningar, istället för att fokusera kring varför män och kvinnor är olika/lika, och vad det beror på. Hon skriver vidare att det är viktigt som pedagog att se förbi de traditionella förväntningarna på de två könen för att kunna uppnå de jämställdhetspolitiska målen som samhället eftersträvar. Genom detta, menar hon, att det finns en möjlighet att samhället kanske kan skapa en skola med förutsättningar som ger varje individ chansen att förverkliga sin unika förmåga oavsett kön.

SOU (2004:115) skriver i rapporten ”Delbetänkande delegation för jämställdhet i förskolan” om att det pedagogiska mönstret i dagens förskolor handlar om att se till varje enskilt barns utveckling, inte att anpassa aktiviteter på grund av vilket kön barnet har. Detta är idealet för dagens pedagogiska arbete, men så länge fokus, omedvetet, läggs på barnets kön måste ett aktivt arbete ske för att synliggöra hur olika flickor och pojkar behandlas på förskolorna. Det är när olikheterna har synliggjorts som man kan behandla barnen lika. Idealet uppnås när pedagogerna har blivit medvetna om sitt omedvetna förhållningssätt, förväntningar och agerande. Vidare kan man läsa att det anses viktigt att man som pedagog reflekterar över sin tankevärld och sitt beteende i arbetet med barn samt att man kommer till insikt över att

människor i dagens samhälle behandlas annorlunda beroende på kön, detta innebär att man har ett genusmedvetet förhållningssätt.

Könsidentitetsskapande

”Vi skapar kön genom tre processer; den strukturella processen avser isärhållning och hierarki i arbetsfördelning mellan könen. Den kulturella handlar om vårt språk, beteende, utseende och egenskaper som visar hur män och kvinnor bör vara i olika kulturer och sammanhang. Det individuella könet skapar vi utifrån vår egen förståelse av det strukturella och kulturella könets betydelse.”

(Myndigheten för skolutveckling, 2003, s. 9)

Svaleryd (2005) menar att det är i mötet med andra som man lär sig vad som är kvinnligt och manligt. Ett nyfött barn har ingenting att ”luta sig tillbaka på”, de har inga erfarenheter av vad som är könsmässigt korrekt eller inte korrekt beteende. Det är andras bemötande som avgör vilken erfarenhet man får av sitt eget beteende eller agerande. Dessa förutsättningar som människor i samhället har blir till förutfattade meningar om vad som är acceptabelt beteende beroende på om du är man eller kvinna. Det är genom samhällets syn på kvinnligt och manligt som barn utvecklar sin könsidentitet. Det är genom samhällets syn och normer på vad som är kvinnligt och manligt korrekt beteende, som barnen vaggas in i vad som är ”rätt” kön. De barnen lär sig är att de endera ska vara pojke eller flicka, detta sker i en tyst överenskommelse. En annan viktig aspekt i barns identitetsskapande är leken. Pojkar och flickor uppmuntras inte till att leka med samma lek. Pojkar uppmuntras till lek med prestationsförmåga, tävlingslekar och konstruktionslekar. Flickor å andra sidan uppmuntras lek som förutsätter socialförmåga och omhändertagande. (Svaleryd, 2005)

Enligt Elvin-Nowak & Thomsson, (2003) är kön inte någonting man föds till, utan det är människorna i samhället som aktivt gör kön, omedvetet. Hon menar att många anser att det finns två typer av människor i vårt samhälle, kvinna och man, sett ur ett biologiskt perspektiv.

Den pedagogiska miljön

”Barnen skall få stimulans och vägledning av vuxna för att genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter.”

(Lpfö-98 s. 6)

Svaleryd (2005) menar att flickor och pojkar lever under samma förhållanden i förskolan. De utsätts för samma pedagogik, ska följa samma regler och rutiner och har tillgång till samma material och leksaker. Under den fria leken har de möjlighet att själva välja inriktning på sina aktiviteter och välja kamrater för leken. Studier visar att barnen just då väljer könsstereotyp dvs att pojkar väljer varandra och ett speciellt rum att vara i och speciella leksaker att leka med. Att barn väljer efter sociala stereotyper är problematiskt, då det leder till begränsning av barnens, både flickor och pojkars, erfarenheter och lärande. Ett tidigt könsstereotypt mönster får förmodligen stor betydelse för hur flickor och pojkar formar sin framtid.

Ärlemalm- Hagsér (2005) skriver att det är synen på kunskap och lärande som genomsyrar förskolans utformning av lekmiljön. Styrdokumenten och synen på det som anses viktigt

lärande och utvecklande för barnen i särskilda kulturella sammanhang är faktorer som påverkar utformningen av lekmiljön. Det som också påverkar är pedagogernas syn på barn och kunskap samt vilka föreställningar de har på barnen. Det är pedagogerna som gör de påtagliga valen i verksamhetens vardag, de väljer vad verksamhetens innehåll ska inriktas på, vilket material som ska användas och vart de har sin plats samt vilka aktiviteter som ska utföras. Även vart leken ska äga rum och möjligheterna till leken bestäms utifrån föreställningarna. Hon menar att en del forskare anser att barn och vuxna redan har tolkat lekmiljön i förskolan vilket styr och sätter gränser för barns lekar. Vidare skriver hon att pojkar och flickor utnyttjar lekmiljön på olika sätt, utrymmet tas och ges åt pojkarna medan flickorna backar undan.

Barns lekvärld

”Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.”

(Lpfö –98, s. 4)

Enligt Tallberg- Broman (2002) lär sig barnen hur man ska vara som flicka respektive pojke. De lär sig även var gränserna dras. Eleverna kommer till skolan och möter olika förhållningssätt och bedömningar beroende på om de är flickor eller pojkar. Idag är ett mer könsöverskridande beteende möjligt. Det är mer acceptabelt vad en pojke respektive en flicka kan göra. Dock kan det vara så att pojken blir mer tönt förklarad vid ett flickbeteende än vad flickan blir vid ett mer pojkbeteende.

Svaleryd (2005) menar att i människors vardagsföreställningar ingår ofta att flickor och pojkar har olika egenskaper samt väljer att leka olika lekar och med olika leksaker. Inom forskningen talar man om flick- och pojkkulturer. Förankringen av normer och förväntningar på de två könen sker till stor del kollektivt när barnen delar en vardagstillvaro, ex skolan. Barns val av lek och aktiviteter är i stort styrda av de sociala och kulturella förväntningar som är knutna till det egna och det motsatta könet.

Studier som har gjorts visar att svenska förskolan till stor del har könsneutrala leksaker, men enligt Nelson & Svensson (2005) är de studierna inte övertygande då man i förskolan placerar dockvrå och byggrum som två olika platser på förskolan. De menar även att det, trots neutrala leksaker som tex djur och naturmaterial och skapande material, finns leksaker som representerar de könsmonster som förskolan enligt läroplan ska motverka.

Svaleryd (2005) beskriver att, vid Björntomtens förskola genomförde de ett projekt där de tog bort de leksaker som de tyckte könsbegränsade leken. Kvar blev kreativt material som barnen kunde skapa med. Detta för att stärka barnens livskompetens, och att barnen skulle lita till sin egen förmåga och fantasi i leken. Vid observationer framkom det att barnen lekte som bäst ute i skogen eller där de inte hade några leksaker. De förde även diskussioner om att vara ett komplement till hemmet. Hemma har barnen vissa leksaker, förskolan däremot är rik på kamrater och andra material.

Metod

Fenomenografisk forskningsansats

Asplund- Carlsson & Pramling- Samuelsson (2005) skriver om att kärnan inom fenomenografin är att göra barn medvetna om sitt eget lärande. De menar att det för det första handlar om *”att ta reda på hur barn skapar mening och förståelse för ett specifikt fenomen (lärande), för det andra undersöka vilka kvalitativt olika sätt att uppfatta detta fenomen som kan urskiljas och för det tredje att ge en beskrivning av variationen av sätt att tänka i form av vilka kritiska drag som karakteriserar varje kategori av uppfattningar.”* (s.56)

Vidare beskriver de att det inom fenomenografin är viktigt att människor får tänka, reflektera och dela med sig av sina erfarenheter. Asplund- Carlsson & Pramling- Samuelsson menar vidare att det är viktigt att de vuxna visar intresse och en vilja till att lära sig om varje barns sätt att tänka. De skriver vidare att det är viktigt att barn får tänka och reflektera fritt och att det inte ska finnas ett förutbestämt svar, utan att varje barns tanke är viktig. Som pedagog bör man även synliggöra barns olika sätt att tänka på och göra dessa till en del av innehållet i verksamheten. Detta kan göras genom barnintervjuer, där barn får tala och berätta och utifrån svaren kan pedagogen tolka och försöka förstå barns värld.

Enligt Asplund- Carlsson & Pramling- Samuelsson (2005) finns det *”tre principer för förskolepedagogiken som emanerat ur fenomenografin som forskningsmetod och teori.”* (s. 58) Dessa tre är:

- *”Att skapa och fånga situationer omkring vilka barn kan tänka och tala.”*
- *”Att få barn att tänka, reflektera och uttrycka sig, verbalt och på andra sätt.”*
- *”Att ta till vara mångfalden av barns idèer.”*

(s.58)

För att kunna synliggöra hur pedagogerna aktivt kan påverka för en jämställd förskola utifrån deras pedagogiska roll, samt de framställda forskningsfrågorna, har vi använt oss av en kvalitativ undersökning. Denscome (2004) skriver att det finns vissa förenade drag som gör att kvalitativ undersökning får en viss mening. Det ena är att man vill undersöka hur människor förstår saker och vilka betydelser det är som ligger bakom. Det andra är att man vill se individers beteendemönster genom att metodiskt koncentrera sig på deras verksamheter. Detta genom att utföra intervjuer med pedagogerna på förskolan. Stensmo (2002) menar att man via intervjuerna träder vi in i informanternas livsvärld där vi erhålls kunskap genom deras beskrivningar av händelser och situationer från deras livsvärld. Deltagande observationer utfördes för att synliggöra pedagogernas bemötande, interaktion samt förhållningssätt mot barnen. Barnintervjuer var ytterliggare en metod som användes för insamling av material, i detta fall för att få barnens perspektiv på jämställdhet inom förskolan.

Urval av informanter

Vi har i vår uppsats valt att använda oss av våra respektive partnerskolor som informanter. Detta val gjordes med tanke på att vi redan hade en etablerad relation till alla parter, pedagoger och barn. Detta ser vi som en fördel då vi vid både barnintervjuer och observationer redan har en etablerad och trygg relation till barnen. Vårt antagande stärks

med det Doverborg & Pramling Samuelsson (2000) skriver då de menar att det krävs en relation mellan intervjuare och barnet som bygger på förtroende, detta för att kunna genomföra en bra intervju. Så även vid observationerna, då barnen inte uppfattade observatörerna som ett störande moment i deras vardagliga verksamhet. För att kunna göra en enhetlig undersökning utfördes därför intervjuerna på respektive avdelningars pedagoger. Detta val har även underlättat för oss då det krävs tillstånd av föräldrar för att göra intervjuer och observationer med barnen, då föräldrarna känner tillit till uppsatsskrivarna.

Genomförande

Uppsatsens arbete och utformning har delats upp mellan lärarkandidaterna, vilket synliggörs då vi arbetat mot respektive partnerskola. Tillsammans har beslut fattats vad gällande antal intervjufrågor och dess utformning, antal informanter, delning av litteratur samt ansvarstagande gällande möte med handledare. Då uppsatsskrivarna inte bor i samma stad har kommunikationen skett via mail och telefoni. Förutom vid handledarträff då båda har varit representerade, även vid analys och diskussionsbearbetning.

Intervjuer

Här presenteras tillvägagångssättet för intervjuerna med pedagogerna.

Pedagoger

Anledningen till att intervju valdes som en insamlingsmetod av material gjordes för vi ville synliggöra hur pedagogerna utifrån sin pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola. Vilket i sin tur krävde verksamma pedagoger som villigt delade med sig av sina tankar, erfarenheter och kunskaper i frågorna kring en jämställd förskola. Då vi med våran undersökning ville gå djupare in på vårat val av uppsatsämne utsåg vi ett färre antal pedagoger att intervju som är verksamma inom förskolan. Denscome (2004) menar att kärnan för intervjuer, som ingår i en undersökning man vill gå djupare in i, bör ske med huvudpersoner i den aktuella verksamheten.

Denscome (2004) tar även upp tre olika typer av forskningsintervjuer. *Strukturerade intervjuer, semistrukturerade intervjuer* samt *ostrukturerade intervjuer*. Den intervjumetod som vi använde oss av var semistrukturerade intervjuer. Vilket innebär att man som intervjuare har färdiga frågor eller teman som det ska svaras eller diskuteras kring. Det krävs flexibilitet från intervjuarens sida då informanten ska få utrymme till att stärka, förklara och reflektera kring sina tankar och åsikter. Just flexibiliteten som ges under en intervju anser även Bell (2000) vara en fördel. Hon menar att intervjuaren kan ge gensvar och följa upp med frågor till svaren som ges. Vi valde att utföra personliga intervjuer med pedagoger på förskolorna, vilket är en underrubrik till semistrukturerad intervju. Fördelar med personlig intervju är att den är lätt att anordna, tolkningar och synvinklar ges från en källa samt att det är ganska lätt för intervjuaren att kontrollera, menar Denscome (2004)

Intervjuerna utfördes på sju pedagoger. Vi ansåg själva att det var nödvändigt för en rättvis och trovärdig undersökning att intervju alla pedagoger på en avdelning. Vilket medförde att det utfördes tre intervjuer på ena förskolan, fyra intervjuer på den andra. Tilläggas bör också att båda könen representeras i undersökningen. Intervjuerna ägde rum på vardera förskolan, någon tidsaspekt för intervjuerna sattes inte upp, därav blev tidsåtgången per intervju varierande. Som hjälpmedel vid intervjuerna användes en bandspelare. Detta för att få en

stående och komplett dokumentation av intervjun som ägde rum. (Denscome, 2004)
Intervjuerna transkriberades sedan ned för att sedan kunna sammanfattas och analyseras.

Urval av frågor

Vårt syfte med uppsatsen var att synliggöra hur pedagogerna utifrån sin pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola, detta med hjälp av fyra forskningsfrågor. Utifrån dessa forskningsfrågor framställde vi 28 intervjufrågor (se bilaga 1) som vi vid intervjuerna utgick ifrån. Vi ställde fyra huvudsyften som vi ville att frågorna skulle utmynna i, för att komma fram till svar på syftet och forskningsfrågorna. Det gjordes då vi ville synliggöra för oss själva vilka syften vi hade till frågeställningarna. Här följer de fyra syftena;

- Se om ålder, utbildning och antal verksamma år inom förskolan har någon roll i hur man ser på jämställdhet och könsroller i sin pedagogiska roll
- Få pedagogernas reflektion kring deras eget tänkade gällande jämställdhet, könsroller, genus
- Få en övergripande syn på hur förskolan verkar för en jämställd förskola
- Få en klarare bild över hur pedagogerna utifrån sin pedagogiska roll verkar för en jämställd förskola, samt om det sker på ett medvetet eller omedvetet sätt

Sammanställning

Efter transkribering sammanfattade vi intervjuerna. Vi bearbetade intervjuerna upprepade gånger, vilket resulterade i att vi kunde dela in sammanfattningarna i tre kategorier. Detta för att hitta teman i svaren, vilket gör att man inte utgår ifrån en intervju. (Denscome, 2004)
Här nedan presenteras kategorierna;

- *egenperspektiv*- här ville vi synliggöra pedagogernas eget tänkande kring jämställdhet
- *verksamhetsperspektiv*- här ville vi synliggöra hur deras pedagogiska arbete gestaltar en jämställd förskola. Vi ville också se hur medvetet eller omedvetet detta arbete utfördes.
- *samhällsperspektiv*- här ville vi se om pedagogerna ansåg att samhället påverkar deras pedagogiska arbete inom förskolan.

Barn

Barnintervjuer valdes som insamlingsmetod för att barnen på förskolorna skulle delge oss sina tankar kring detta ämne. (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000) Vi ville synliggöra barnens tankar och uppfattningar om de eventuella särbehandlingar som sker mellan pojkar och flickor i förskolan från pedagogernas sida. För att man som pedagog ska kunna synliggöra hur barnen påverkas av den pedagogiska verksamheten måste man ha en förståelse för hur barnen tänker och uppfattar situationer och händelser på förskolan, vilket sker i intervjuer med barn. Genom att möta och förstå barnens tankevärld ges förutsättningar för dem att lära. (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000) Vi ville också ta reda på vart på förskolan deras lek ägde rum. Liksom intervjuerna med pedagogerna, skedde barnintervjuerna på vardera partnerskola. Vi valde slumpmässigt ut sex pojkar och sex flickor som skulle delge sina tankar till oss. Till hjälpmedel använde vi oss av en bandspelare, samt fördes vissa anteckningar ner. Intervjuerna bandades och transkriberades för att sedan sammanfattas inför analysbearbetningen.

Urval av frågor och bild

För att få barnens uppmärksamhet och nyfikenhet till att svara på frågorna, användes en bild. Denna bild illustrerade två barn som lekte tillsammans med olika typer av fordon. Utifrån denna bild startades intervjun, detta gjorde att barnen kunde slappna av och visa sin öppenhet och villighet att ge svar på frågorna. Fokus blev på bilden och inte på dem själva. Doverborg & Pramling Samuelsson tar i deras metodik- bok för barnintervjuer upp en intervju metod då bilden är i fokus. De menar att om man utgår från en bild, bidrar det till att barnen har möjlighet att associera till deras egen livsvärld. Att sedan börja diskussionen kring bilden genom att ställa vida och övergripande frågor uppmanar barnen till att berätta och knyta an till sina egna erfarenheter. Detta är också till stor hjälp för intervjuaren då det är lättare att fokusera på intervjuens syfte. (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000)

Intervjun fortsattes utifrån bilden, då det ställdes fyra huvudfrågor till barnen, utefter dessa huvudfrågor skapades följdfrågor. Frågorna utarbetades utefter (se bilaga 2) uppsatsens syfte och forskningsfrågor.

Sammanställning

Efter transkriberingen sammanfattade vi intervjuerna genom att utgå från de fyra huvudfrågorna som vi framställt. Vi valde att sammanställa intervjuerna var för sig, detta för att synliggöra olikheterna i deras uppfattningar kring ämnet. I vissa intervjuer valde vi att citera vad barnen sade, för att göra ett rättvist synliggörande kring deras tankar.

Observationer

Observationerna genomfördes då vi ville synliggöra hur pedagogernas reflekterande svar från intervjuerna överensstämde med hur de i verksamheten tillämpade deras syn och arbetssätt ur ett genusperspektiv, samt hur de förhöll sig till pojkar respektive flickor. Observationer kan ske på två olika sätt, deltagande observation samt icke deltagande observation. (Bell, 2000)

Observationen vi valde att utföra kallas för en deltagande observation. Denna typ av observation innebär att man som observatör ingår i den vardagliga verksamheten. Syftet är att fånga upp perspektivet man eftersträvar ”från insidan” av verksamheten. (Stensmo, 2002)

Man går in och tittar på vad som sker och sägs i verksamheten, samtidigt som man ställer frågor. (Denscome, 2004)

Innan vi utförde våra observationer valde vi att utse speciella situationer som skulle observeras. Dessa situationer blev *hämtning/lämning, samling, pedagogiska måltider* och *den fria leken*. Vi valde att observera pedagogerna under två heldagar. Observationerna dokumenterades ner i fältanteckningar med papper och penna. Bandspelare utnyttjades vid de organiserade tillfällena, som tex vid samling. Detta valdes på grund av att synliggöra allt som sades under tillfället, samt för att se pedagogernas förhållningssätt mot pojkar och flickor samlade i grupp. Under observationen betraktade vi även vart på avdelning barnen lekte vid speciella tidpunkter under deras vistelse på förskolan. Detta gjordes för att synliggöra hur pedagogerna byggt upp verksamheten på avdelningen ur ett genusperspektiv. Vi valde att observera detta noggrannare vid två tidpunkter vid inomhuslek, då verksamhetens inomhusmiljö skulle beskådas. Tidpunkterna som vi beslutade oss för var halv nio samt halv två. Vi antecknade då ner vart på avdelningen pojkarna befann sig, samt vart flickorna befann sig. Även detta dokumenterades via fältanteckningar, vilket i detta fall var penna och papper.

Sammanställning

När observationerna var klara lästes anteckningar upprepade gånger, det skedde även transkribering av bandupptagningarna som utfördes. Sedan utarbetade vi tre rubriker som vi ansåg passa utifrån vårt syfte med uppsatsen. Dessa tre rubriker presenteras nedan;

- Pedagogernas bemötande och interaktion mot barnen
- Pedagogernas förhållningssätt mot barnen
- Barnens utnyttjande av avdelningens uppbyggnad

Eftersom vi valde att utföra observationerna vid specifika tillfällen, valde vi att använda dem som underrubriker till de tre utarbetade rubrikerna. Vi valde att använda dessa underrubriker för att vi ville se hur pedagogerna agerade i de olika momenten. Om vi hade sammanställt detta i en övergripande observation skulle det perspektivet ha fallit bort.

Val av resultatpresentation

Eftersom intervjuer och observationer har utförts på vardera partnerskola, har vi valt att namnge dessa som Förskola A samt Förskola B. Vi har kortfattat beskrivit vardera förskola för att läsarna ska kunna skapa sig en inre bild av hur verksamheten ser ut. Vi har i resultatet valt att sammanställa intervjuerna och observationerna till en helhet, detta för att inte utpeka pedagogernas yrkesutövande i förskolan. Mening med undersökningen var att utöka våra och pedagogernas kunskaper och medvetenhet kring hur deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola.

Validitet – giltighet

Bell (2000) beskriver validitet som,

”mått på om en viss fråga mäter eller beskriver det man vill att den ska mäta eller beskriva”.

(s.90)

Denscombe (2004) beskriver validitet som så här:

”Validitet handlar om i vilken utsträckning forskningsdata och metoderna för att erhålla data anses exakta, riktiga och träffsäkra ”

(s. 283)

I denna undersökning har intervjuer genomförts, dessa intervjuer utgick ifrån väl utarbetade frågor. Bell (2000) menar att en fråga kan ge samma eller liknande svar vid olika tillfällen men ändå inte mäta vad den är avsedd att mäta. Detta kan ses under intervjuerna då frågorna tolkats olika beroende på vilka erfarenheter och tidigare kunskaper som pedagogerna har. Vidare menar Bell att man kritiskt ska granska sina frågor. Det är bra att låta någon annan i ens omgivning ge kommentarer på frågorna, för att se om man förstår syftet. Hon menar att man ska fundera på om man får fram det man vill genom frågorna. När vi framställde frågorna inför intervjuerna analyserade vi varför vi ville ställa dessa typer av frågor, vad vi ville få ut av dem. Detta gjordes för att inte tappa den ”röda tråden” i intervjuerna. Innan vi utförde intervjuerna lät vi vår handledare och några oberoende i vår omgivning läsa frågorna, för att se om de var förståliga.

Enligt Bell (2000) kan det vara svårt att veta hur många intervjuer man ska göra. Hon menar att det bästa är att rådfråga sin handledare. I vårt arbete har sju pedagoger och tolv barn intervjuats, för att få så giltigt resultat som möjligt. Antalet pedagoger föll sig naturligt då vi valde att intervju två arbetslag där antalet pedagoger är tre respektive fyra. Bell menar vidare att *"målet är att få ett så representativt urval av svar som möjligt för att man ska kunna uppfylla målsättningen med uppsatsen"*. (s. 90)

Denscombe (2004) menar att det är en fördel att låta informanten ta del av utskriften från intervjun för att de själva ska kunna kontrollera så att intervjuaren har uppfattat det som sagts på rätt sätt. Vi valde att inte låta informanterna ta del av utskriften. Detta för att de inte skulle kunna ändra i sina svar då vi ville få fram om de hade ett medvetet tänkande kring jämställdhet kopplat till deras eget arbete, för att i slutändan kunna komma fram till hur pedagogerna ur deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola.

Denscombe (2004) tar också upp olika frågor för att se undersökningens validitet, han redovisar för några frågor som man som forskare kan ställa sig själv, detta är en av dem:

"-Har resultaten "triangulerats" med andra källor som ett sätt att säkerställa validitet?"

(s.251)

Vi har i undersökningen intervjuat pedagoger, för att sedan observera dem i den pedagogiska verksamheten. Observationerna utfördes för att se hur medvetet pedagogerna verkar för jämställdhet sitt vardagliga arbete. Vi ville se om pedagogerna gjorde som de tänkte under intervjuerna. Vi intervjuade även barn då vi ville se hur/om barnen uppfattar eventuell särbehandling av pedagogerna. Detta också för att synliggöra hur pedagogerna förhållningssätt och bemötande påverkar barnen, i detta fall vad gällande jämställdhet.

Reliabilitet - noggrannhet

Stensmo (2002) menar att innebörden av reliabilitet är att man vid observation avser att observerar samma situationer av verkligheten vid flera tillfällen och att resultatet blir ungefär den samma vid varje tillfälle. Observationerna som utfördes skedde under två dagar på vardera förskola. Nu i efterhand har vi insett att våra antal observationstillfällen borde ha infallit på flera dagar. Det vi också borde ha haft i åtanke var att utförandet av alla intervjuer skulle ha skett efter observationerna, vilket blev olika i detta fall. Vi menar att de redan intervjuade pedagogerna kunde ha utvecklat ett genusmedvetenhetstänkande kring jämställdhet under observationerna.

Ytterligare en faktor som både kan ses som negativ och positiv var att undersökningarna utfördes på våra respektive partnerskolor, vilket kan ha påverkat observationerna då vi inte blev helt fokuserade på det vi var ämnade till att göra eftersom barnen på förskolan gärna ville ha våran uppmärksamhet.

Det som också måste tilläggas är att tre av intervjuerna som utfördes skedde skriftligt då tiden för en muntlig intervju inte kunde finnas eller skapas. Detta tror vi påverkar pedagogernas begränsning vad gäller utförligare svar och reflektion kring frågorna som ställdes. Vilket också kunde ses då insamlingsmaterialet kodades och analyserades.

Under intervjuerna insåg vi också att vi inte varit tydliga med begreppen *jämställdhet* och *jämlikhet*. Det var dessa två frågor som vi tänkte på:

- *Varför ska man arbeta jämställt inom förskolan?*
- *Arbetar förskolan medvetet mot jämlikhet? Hur?*

Dessa två frågor skulle vara kopplade till varandra, men de får två helt olika betydelser då begreppen inte innebär samma sak.

Stukat (2005) menar också att man som forskare måste vara medveten om feltolkningar som kan ske under intervjuer samt andra yttre faktorer som kan störa under intervjuer och påverka resultatet. Under våra intervjuer var tiden den faktor som med stor sannolikhet påverkade resultatet. Först och främst med tanke på att skriftliga intervjuer var tvungna att genomföras, men också under de muntliga intervjuerna var tiden knapp. Tidsbegränsning för intervjun skulle ha motverkat den stress som framkom under intervjuerna.

Forskningsetik

Vetenskapsrådet rekommenderar fyra krav då man skriver uppsatser. Dessa beskrivs i Stensmos bok "Vetenskapsteori och metod för lärare". Dessa fyra krav är information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande.

I vårt arbete har *informationskravet* uppfylls genom att informanterna blev informerade om arbetets syfte.

Samtycketskravet uppfylls genom att det lämnades ut en tillståndslapp till vårdnadshavarna, då barnintervjuerna skulle genomföras (Se bilaga 3). På formuläret kunde de läsa vad som var syftet med arbetet och att barnens namn inte skulle nämnas. Stensmo (2002) menar att vårdnadshavare måste ge tillstånd för att barn under 16 år får delta.

Konfidentialitetskravet, uppfylls genom att barnens namn figurerades i sammanställningarna av barnintervjuerna. För att skydda informanternas integritet så att inte någon utomstående skulle kunna identifiera dem i undersökningen (Stensmo, 2002) har inga namn förekommit i sammanställningen av resultatet.

Nyttjandekravet kommer att uppfyllas då intervjuerna och observationerna endast kommer att användas i arbetet.

Resultat

Här nedan följer en redogörelse för hur den kvalitativa undersökningen på partnerskolorna har utmynnat.

Förskolor

Här följer en beskrivning på vardera förskola som vi har utfört våran kvalitativa undersökning vid.

Förskola A

Avdelningen består av 24 barn, 11 flickor och 13 pojkar, i åldrarna 3-5. På avdelningen jobbar fyra pedagoger, tre på heltid och en på halvtid. Den kommunala förskolan är placerad i ett villaområde i statsmiljö. Avdelningen består av: ett lekrum där dockvrån är en del av rummet, i samma rum är två matbord placerade. Här finns det lådor med duplo, bilar och tåg. I ett rum har dem målarataljén, som är anslutet till ett av matborden samt pedagogernas skrivbord. I detta utrymme finns det tillgång till skapande material samt pussel och spel. Här finns det även en myshörna som hägnas in av en sänghimmel med fjärilar på. I köksdelen står det två datorer. Det finns ett byggrum där bilar, lego och annat material för konstruktionsbygge finns. I hallen finns det en rödsoffa, en bilbana samt dinosaurieland. Hallen ligger i närheten till byggrummet.

Förskola B

Förskolan består av 20 barn, 9 flickor och 11 pojkar, i åldrarna 3 –4. På avdelningen jobbar fyra pedagoger, tre heltid och en halvtid. Den kommunala förskolan är placerad i ett villaområde på landsorten. Avdelningen består av: två hallar, en verkstad, ett personalrum, ett kök/allrum, en hemvrå, rött rum/vilorum, blått rum och tvättrum/kuddrum. Det röda rummet består av bilar/traktorer och ett dockskåp, det finns även en soffa i det rummet. I det blåa rummet finns dinosaurier, tågbanda och lego. I köket/allrummet finns ritmaterial, pussel, spel, böcker, lera, symaterial. I den ena hallen finns utklädningskläder.

Intervjuer

Här nedan presenteras en sammanfattning av alla intervjuer som utfördes till detta arbete.

Pedagoger

Intervjusammanfattningen är indelat i tre kategorier. Detta för att underlätta läsningen och synliggörandet av hur pedagogerna i deras yrkesroller kan verka för en jämställd förskola. Detta ses utifrån tre perspektiv, egenperspektiv, samhällsperspektiv samt verksamhetsperspektiv.

Egenperspektiv

Begreppet genus betyder olika för pedagogerna som medverkat i undersökningen. Många av dem anser inte att de reflekterar kring begreppet, eller att det ligger vikt i att göra det av den anledningen att det blir förstorat, begreppet ses som ett modeord. Trots detta medger de att det är viktigt att diskutera kring genusfrågor. Sedan finns det pedagoger som anser att genus är ett övergripande begrepp för manligt och kvinnligt. Vad gällande begreppet könsroller anser pedagogerna att dess innebörd är av traditionell karaktär, det vill säga kvinnors och mäns görande. Viktigt att poängtera är att en pedagog tar upp att hennes vision är att den traditionella synen på könsroller ska försvinna och revidera de fördomar, föreställningar och invanda tankesätt som finns, istället fokusera på individens förmågor och kunskaper. En annan pedagog tar också upp att könsroller är mer laddat, att det ligger värderingar i begreppet.

Deras tankar kring manligt och kvinnligt är mycket lika, det finns dock ett undantag. Alla, förutom en, anser att manligt har med styrka, görande, bestämmande och praktiskt att göra.

Kvinnligt ses som mjuk, omvårdande, omsorgsfull och organisatorisk. Undantagsfallet, pedagogen med annan åsikt, anser att manligt och kvinnligt har med utseende att göra inte så mycket med görandet. En pedagog säger så här;

”Jag själv är inte direkt kvinnlig. Jag skruvar och snickrar, jag kanske är lite annorlunda.”

Om man då ser till deras svar kring deras syn på pojkar och flickor svarade nästa alla att pojkar är busiga, livliga, högljudda och att flickor är små, söta, spralliga, gulliga och lugnare. Två pedagoger ger svaret barn vid frågan om deras syn på pojkar och flickor. Det som alla pedagoger har gemensamt är att alla är medvetna om att deras bemötande mot barnen påverkas av deras syn på manligt och kvinnligt, men att det sker omedvetet och att de försöker behandla och bemöta barnen lika. En av pedagogerna gör dock ett tillägg där denne menar att ens syn på manligt och kvinnligt påverkar dennes bemötande mot barnen på ett sätt, men samtidigt inte. Rollen som pedagog är traditionsbunden, men pedagogen menar att denne har ett tankesätt där man lägger mer vikt på allas olika förmågor och intressen, vilket pedagogen menar är grunden till identitetsskapandet.

Ytterliggare en pedagog gör en djupare reflektion kring frågan om manligt och kvinnligt. Informanten menar att man som pedagog på förskolan kan ge barnen en annan syn på vad män respektive kvinnor kan göra. Informanten ger exemplet att hon själv är intresserad av att snickra och ordna med många praktiska saker, vilket hon då utför inom förskolan. Detta gör att barnen får se en kvinna göra sysslor som en man sedvanligt brukar utföra inom barnens omvärld. Pedagogen anser det är viktigt att barnen får se att det är okej att vara den man är, att man inte ska sträva efter att vara som andra vill att man ska vara. Samma pedagog reflekterar kring dennes eget sätt att bemöta barnen på:

”Det blir nästa att jag försöker höja dem mer, eftersom killar vill höras osv. vilket gör att jag tystar ner killarna för att den tysta tjejen ska komma till tals. Blir inte det också fel? Ska killarna som låter mycket vara tvungna att vara tysta för att den lugna tjejen ska komma fram mer, det blir också fel. Ska inte killarna också få säga något bara för att de har en starkare röst och tar mest utrymme, rör sig mest och vill höras mest, ska jag då ignorera dem istället under en samling. Ska jag då tysta ned dem? Jag vill ju att tjejerna ska bli hörda men det får heller inte bli bekostade på killarna hela tiden. Sedan måste man se på gränsen vad är en livlig tjej, är hon livligt men betar sig som den lugna pojken? Gränsen för en livlig pojke är högre än vad det är för en tjej. Tjejerna måste lära sig att ta för sig, det gäller att armbåga sig fram.”

Verksamhetsperspektiv

Få av pedagogerna anser att de aktivt eller medvetet arbetar med jämställdhet inom förskolan. En pedagog menar att pedagogerna på förskolan arbetar utifrån samma grundsyn, vilket är att alla är lika värda. Pedagogen menar vidare att det är utifrån deras förhållningssätt som arbetet med jämställdhet sker, omedvetet, genom att de är som de är, samtalar och diskuterar kring frågor som kommer upp från barnen. En annan pedagog menar att arbetet med jämställdhet pågår varje dag eftersom det ingår i förskolans uppdrag att utforma verksamheten så den gynnar alla individer. Hur verksamheten är uppbyggd beror på vilka intressen pedagogerna

har, menar en pedagog. Informanten tar upp ett exempel då dennes intresse för fotboll speglar sig i uteleken hos pojkar och flickor. Då fotboll spelas på förskolan är det denna pedagog som spelar med barnen. Pedagogen reflekterar då kring frågan om det är skillnad på antal pojkars och flickors deltagande i matchen om pedagogen är av det manliga eller det kvinnliga könet. En annan menar att de ser till att verksamheten är miljöanpassad så att den är föränderlig vilket menas att hemvrån kan bli ett byggrum.

Vad gäller den kvinnliga dominansen av pedagoger som råder på dessa förskolor är det skilda meningar kring om detta skulle ge en speciell prägel på verksamheten. Lika många som anser att det inte påverkar verksamheten, anser att det påverkar verksamheten men att de inte lägger så mycket tanke kring det. En pedagog anser att de erbjuder mångfald eftersom pedagogerna visar att en kvinna kan göra allt, både manliga och kvinnliga betingade sysslor. De anser dock att det är positivt om det fanns fler manliga pedagoger inom förskolans verksamheter.

Vid diskussion kring hur barn vaggas in i de traditionella könsrollerna är alla pedagoger övertygade om att de styr in barnen i dem, men att det sker omedvetet. En pedagog menar att det sker i interaktion med barnen, samt genom pedagogernas agerande och handlande. Pedagogen menar att detta kan påverkas genom att tänka på hur man samtalar och diskuterar med barnen. Interaktionen är lättare att kontrollera än sitt eget agerande och handlande eftersom det sker automatiskt. En annan pedagog menar att barnens invagning in i de traditionella könsrollerna kan undvikas genom att revidera fördomar och föreställningar, men framförallt ändra de invanda förhållningssätten man har. En pedagog reflekterar vidare och tillägger att de, på förskolan inte aktivt motverkar könsrollerna men att de öppnar ögonen på barnen. De ser till det kompetenta barnet och att alla har individuella förmågor. Samma pedagog svarar på frågan om vart gränsen ska gå för att bryta de traditionella könsrollerna:

”Könsroller måste brytas då det tenderar att bli det enda rätta, vilket kan göras genom att lära barnen att aktivt delta i val under sin vardag, genom att göra sig själva hörda och kunna lägga fram åsikter. Få dem att inse att det val jag gör är ett bra val.”

En pedagog menar att könsrollerna bör brytas då till exempel flickor kommer i fina klänningar som hindrar dem till lek. En annan pedagog menar att könsroller måste brytas då grabbar måste var matcho och alla flickor måste vara prinsessor. Hur ska man då motverka att detta sker? En pedagog menar att man inte ska tvinga barnen att leka med leksaker som traditionellt sett leks med av det motsatta könet. De ska få leka med det de själva vill, vilket flera pedagoger håller med om. En pedagog säger att det handlar om att alla barn ska ha samma möjligheter, de ska få utöva aktiviteter utifrån deras intressen. En informant menar att man kan erbjuda barnen olika material och lekar som passar alla individer inom förskolan för att motverka de traditionella könsrollerna. En pedagog menar att man borde föra in flickorna mer i bil - lek, men framförallt introducera pojkarna i hem- vrås leken eftersom pojkarna inte törs eller kan leka där.

Ingen av pedagogerna tror att barnen själva tänker på vilka könsroller som finns i samhället. Två pedagoger menar att barnen är för små för att detta ska göra skillnad. Några pedagoger pekar på att barnen blir vana med könsrollerna i hemmiljön, där barnen omedvetet vet vilka funktioner män och kvinnor har i hemmet och i samhället.

När det gäller barnens lek på förskolan uppmuntras alla barnen till att leka könsöverskridande enligt pedagogerna. Vissa av dem påpekar dock att pedagogerna borde vara mer aktiva i

barnens lek för att visa på och locka barnen till olika typer av lekar. Vad gäller material på förskolan, vilket här menas med leksaker, tar endast en pedagog upp att de vid leksaksinköp har ett genusperspektiv i tanken. Pedagogerna menar att de ser till att det köps in leksaker som passar till båda könen, som alla barn får leka med i verksamheten. Vilka är det då som hörs mest på dessa två förskolor, pojkar eller flickor? De flesta pedagogerna anser att pojkarna hörs mest och får mest uppmärksamhet. De får den uppmärksamhet som de vill ha, lägger en av pedagogerna till. Några pedagoger anser dock att flickorna hörs mest, de säger att flickorna har kommit mer och mer. Tilläggas bör att synpunkten på vilka som låter mest varierar trots att pedagogerna är verksamma på samma avdelning på förskolorna.

Samhällsperspektiv

De flesta av pedagogerna på förskolorna anser att jämlikhet är ett problem i dagens samhälle och förskola. Flera av dem nämner då löneskillnaderna, men även fördelningen av manliga och kvinnliga pedagoger och att jämlikhet kan betyda olika för olika pedagoger. Det är en av de intervjuade pedagogerna som inte anser att jämlikhet är ett problem i dagens samhälle och förskola, därför att resurserna för att få det jämlikare finns. Frågan är om alla vill ha det jämlikare. På en av förskolorna finns inga manliga pedagoger och det tycker pedagogerna är synd. De anser att manliga förebilder behövs på förskolan och att en blandning mellan könen gynnar det pedagogiska arbetet. På den andra förskolan finns pedagoger av båda könen representerade och det ser de endast fördelar med. Att arbeta med jämställdhet inom förskolan anser informanterna är viktigt för att synliggöra vikten av allas lika värde, oavsett kön, kulturell bakgrund, handikapp och så vidare. Det är viktigt att barnen får den grundläggande tanken från början. Att man börjar tidigt med att försöka bryta de traditionella mönstren som finns. En av pedagogerna uttrycker att barnen måste få erfarenheter, kunskaper och acceptans om att man är olika, vilket ligger hos pedagogerna på förskolan eftersom de ska vara goda förebilder för barnen. Frågan är då hur man ska få med föräldrarna i arbetet kring jämställdhet i förskolan. Här har några pedagoger inget svar, medan resterade anser att föräldramöten med genus som diskussionsämne eller tema vore ett bra sätt att börja det långsiktiga arbetet med. Att låta föräldrarna diskutera och på så sätt bli delaktiga. Det tas även upp att det är i hemmet som barnen spenderar mycket tid, och lever vardagslivet där könsrollerna är mer påtagliga. Därför är det viktigt att även föräldrarna är goda förebilder. Så här säger en av pedagogerna kring frågan om föräldrarnas del i jämställdhetsarbetet:

”Det är inte så lätt, det är ju där barnen ser hur rollerna är fördelade, de får en livsstil att leva efter. Det är ingenting man pratar om utan det sker automatisk, det är ju vardagen som räknas, det är det de ser.”

Barn

Intervjuerna som genomfördes med barnen på Förskola A och B har bearbetats och sammanfattats vilket presenteras nedan genom sammanslagning av könen, dvs flickor och pojkar.

Flickor 3-5 år

De flesta av flickorna berättar att de ser en pojke och flicka på bilden. Någon nämner även att pojken och flickan är i ett rum och en annan flicka nämner att de är vänner. De berättar att pojken och flickan på bilden leker med bilar, en lastbil och en buss. Så här berättar en flicka då hon ska beskriva varför hon ser att det är en pojke på bilden:

I: hur ser du att det är en pojke?

F: där (pekar på bilden)

I: där är den, hur såg du att det var en pojke?

F: (fnitter), det visste jag.

I: du bara visste det?

F: mmm

I: kan man se det på något sätt?

F: ja

I: hur kan man se det?

F: man ser med ögonen.

Flickorna berättar att de själva tycker om att leka med bilar, i dockvrån, pärla och bygga koja. De flickor som nämner dockvrån berättar att där leker de mamma- pappa- barn. De flesta som leker i dockvrån leker där med andra flickor men i vissa fall förekommer det att pojkarna är med, då oftast som bebisar berättar en flicka. Det är tre flickor som tycker att pojkarna hörs mest på förskolan. Anledningen till det säger en flicka är för att de skriker och springer medan flickorna mest leker. Det är en av flickorna som tycker att flickorna hörs mest på förskolan. Två av flickorna berättar att pojkar och flickor får göra samma saker när de är på förskolan.

Pojkar 3-5 år

Pojkarna berättar att de ser bilar, lastbilar och polisbilar på bilden, samt att de ser en flicka och en pojke som leker med dessa leksaker. Vidare berättar pojkarna vad de brukar leka med, vilket är bilar, Star Wars, skepp, lego och bygga. Svaret är även lika vid frågan om vilka de brukar leka med, vilket är pojkar. Endast en av pojkarna brukar vistas i hemvrån där han leker mamma- pappa- barn med flickorna på avdelningen. Samma pojke och ytterliggare en pojke, berättar att de kan leka på olika ställen på förskolan, medan de andra pojkarna berättar att de brukar leka i bygg- rummet. Varför pojkarna inte leker i hem- vrån är lite olika, en pojke berättar:

I: Kan du berätta varför du inte brukar leka i hem- vrån?

P: Därför det inte är kult.

I: Hur kommer det sig att det inte är kul?

P: Därför det inte är kult.

I: Kan du förklara varför?

P: Därför tjejer leker där, och det är inte kult med tjejleksaker.

På frågan om flickor och pojkar får leka och göra samma saker på förskolan svara nästan alla att de anser att de får det. En pojke säger dock att de inte gör det, av den enkla anledningen att tjejernas leksaker måste vara tjejgrejer, vilket inte finns bland killgrejer. Här måste ett tillägg göras då pojken säger ett ord för en leksak i Star Wars som intervjuaren inte uppfattar vad som sägs. Det är denna leksak är ett exempel på en kill- leksak som inte finns i tjejleksak. Därför kan de inte göra samma saker på förskolan. Alla pojkarna anser att det är pojkar som pratar mest på förskolan, endast en anser att pojkar och flickor pratar lika mycket.

Observation

Här nedan presenteras en sammanfattning av observationerna som genomfördes på förskolorna. Fokus har varit att synliggöra pedagogernas bemötande och interaktion med

barnen, pedagogernas förhållningssätt samt vilka utrymmen som utnyttjades av pojkar respektive flickor på avdelningen. Övergripande kunde man se att pedagogerna förhöll sig på olika sätt mot barnen, men beroende på barnet som individ, inte beroende på kön.

Samling

Samlingssituationerna som observerades skedde med barn mellan tre och fem år på båda förskolorna, pedagogerna som höll i samlingarna varierade även där. Pedagogerna förhöll sig olika mot barnen beroende på vilken relation de hade till barnet, mer än till vilket kön de hade. Det som visade sig var att deras tålmod och gränssättning för vad som var tillåtet för barnen att göra i samlingen förhöll sig olika beroende på vilket barn det handlade om. För att tydliggöra observationerna följer här några exempel;

På denna samling är det en pojke som är väldigt angelägen att få berätta någonting som hänt på morgon. Han ger sig inte förrän han får berätta, samtidigt sitter det en flicka som också vill berätta något, hon upprepar sig hela tiden för att få uppmärksamhet. Vilket hon inte får. Pedagogen verkar inte höra vad hon säger. Utan den exalterade pojken får istället berätta och sedan börjar samlingen. Under samlingen blir pojkarna tillsagda att sluta bråka, efter att pojkarna har fått ett antal chanser på sig att sluta, säger pedagogen till den exalterade pojken att han får komma och sitta i hennes knä vilket han inte vill. Då reser sig en av de tystaste flickorna på samlingen, hon går fram till pedagogen och sätter sig i hennes knä. Pedagogen är på väg att hejda henne men låter flickan sätta sig ner. Tillslut delar pedagogen på pojkarna som fortfarande busar med varandra, hon placerar dem mellan flickorna som hela tiden satt still. När barnen ska berätta vad föremålet, som pedagogen visar, föreställer får de lugnare barnen beröm. Det är speciellt en flicka som alltid varit väldigt tystlåten på samlingarna som får mycket uppmärksamhet och uppbackning i hennes berättande. Hon får även mer tid på sig till att berätta om föremålet hon har framför sig.

Dagen efter hålls samlingen med samma barngrupp av en annan pedagog. Pedagogen visar under samlingen lyhördhet mot barnen, både pojkar och flickor. Detta genom att förklara hennes val av agerande i vissa situationer, samt genom att lösa konflikter och irritation hos barnen på en gång. Uppmärksamheten riktas mest åt, även denna dag, till den exalterade pojken. De tysta flickorna sitter tysta och får ingen större uppmärksamhet, inte heller den tysta pojken som är med i samlingen. Flickan som vill höras lika mycket som den exalterade pojken får samma uppmärksamhet som den exalterade pojken. Ibland visar dock inte pedagogen något intresse av att lyssna på vad dessa två barn har att säga, utan riktar uppmärksamheten mot de andra. Det man kan urskilja är att pedagogen visar mer uppmärksamhet på ljud som barnen gör än prat som förekommer mellan barnen. I dessa situationer är det pojkarna som gör ljuden, och flickorna som för samtalen. När pojkarna gör ljuden ställer pedagogen följdfrågor för att ge pojkarna en chans till att berätta, hon backar upp med beröm.

Lämning/hämtning

Vid hämtning och lämning av barnen förhöll sig pedagogerna på barnens villkor. Fysisk kontakt förekom så fort barnen själva ville, det man kunde se var att det mest var flickor som ville ha denna kontakt med undantag för vissa pojkar. Det bör poängteras att pedagogerna förhöll sig olika beroende på vilken förälder som lämnade/hämtade barnet. Var det mamma

som lämnade blev det mer diskussion om barnet, när det var pappa blev det mer formellt, vilken tid barnet skulle hämtas och av vem.

Pedagogiska måltiden

Under den pedagogiska måltiden förhöll sig pedagogerna som blivit observerade ganska lika. Pojkarna fick hjälp utan att egentligen behöva be om hjälp, det räckte med att pojkarna tittade sig runt omkring på bordet så förstod pedagogerna vad de ville ha och gav det till pojkarna. Flickorna bad antingen pedagogen eller någon kompis vid bordet om hjälp. Samtidigt förkom det att pedagogerna bad barnen, både pojkar och flickor, att berätta vad de ville bli tillskickade. När samtal fördes vid bordet var det vid ett bord pedagogen som förde samtalet, medan det var två pojkar som totalt dominerade samtalet vid ett annat bord. Vid detta bord verkade det inte som om pedagogen var intresserad av att delta i pojkarnas diskussion, som handla om actionfigurer. Denne såg istället till att hjälpa den lilla flickan vid bordet eller visa sitt engagemang i flickornas konversation, som handlade om flickornas evenemang för kvällen.

Den fria leken

Det som kan ses i observationerna är att pedagogernas förhållningssätt är lugnare där flickorna leker, medan de väljer att inte vara där pojkarna leker. Dörrarna stängs för att stänga ute den höga ljudnivån. Flickornas lek bryts aldrig av pedagogerna, medan pojkarnas lek bryts när det enligt pedagogerna går för livligt till. Det som också märks är att pojkarna slutar leka när pedagogerna kommer in i rummet, när pedagogerna sedan har gått börjar de leka igen. Pedagogerna tillåter inte heller pojkarna leka vilka lekar som helst, de får bland annat inte tillverka vapen av lego. Det man också kunde se var att det var mer accepterat att material i hemvrån flyttades omkring på avdelningen, än vad det var när material i bygg- rummet flyttades. Här nedan följer exempel på situationer som observerats i den fria leken;

Det försiggår en livlig lek mellan pojkarna inne i det stora lekrummet, en pedagog går in för att höra vad som händer eftersom ljudnivån är mycket hög. Pojkarna berättar att de leker krig och ninja. Pedagogen ber en pojke som sitter mitt i rummet och bygger med lego att gå in i bygg- rummet och fortsätta leken. Pedagogen bryter upp krig och ninja leken och pojkarna startar upp en annan lek på ett nytt ställe. Efter några minuter är pojkarna återigen inne i lekrummet och har tagit upp leken igen. Pedagogen har då lämnat rummet. När pedagogen återigen kommer in i rummet väljer denne att sätta sig ner vid leksakslådorna för att rensa dem. Pedagogen satte sig ner för att kunna ha kontroll över killarnas lek, vilket berättas för en annan pedagog som kommer in i rummet. Leken avbryts när det är dags att städa.

Samma typ av situation utspelar sig nästa dag, men det är då en annan pedagog som avbryter den livliga leken som går ut på att pojkarna ska hoppa från soffan till ett par stolar till en bänk osv. Skillnaden här är att pedagogen berättar för pojkarna vad som kan hända om de fortsätter med leken. Sedan ger hon dem ett annat förslag då de istället kan hoppa på hopp-plattor som de införskaffat till barnen. Pojkarna städar undan allt de plockat fram. Pedagogerna ger dem uppmuntrande ord hela tiden.

Ungefär samma situation utspelar sig på den andra förskolan, här pågår ett koj- bygge med sex pojkar som är ganska livliga när pedagogen kommer in. En pojke står och iakttar när de andra pojkarna leker. Pedagogen går in i

leken och bjuder med den iakttagande pojken. Leken går ut på att en pojke ska jaga de andra runt i kojans. Leken övergår så småningom till en lek som handlar om en tiger och några barn.

Vad gäller städning på förskolorna hjälptes alltid alla barnen åt att städa. Det man kunde se var att pojkarna oftast städade i byggrummet, medan flickorna städade i hemvrån och vid utrymmen där skapande material hade använts. Denna situation utspelades vid en av förskolorna:

På eftermiddagarna efter mellanmålet ska barnen städa undan. Det sitter sex barn vid bordet, tre flickor och tre pojkar. Pedagogerna ber flickorna att gå och städa i hemvrån medan pojkarna skickas iväg att städa upp tågbanan. Vid ett senare tillfälle berättar pedagogerna för observatören att denne kunde ha agerat annorlunda. Pedagogerna själva hade funderat över varför denne skickade pojkarna till tågbanan och flickorna till hemvrån och inte tvärtom.

Barnens utnyttjande av avdelningens uppbyggnad

Förskola A

Enligt observationerna som har gjorts visar det att barnen leker i alla rummen på avdelningen. Fördelning av pojkar och flickor i de olika rummen är olika, men det finns ändå ett klart mönster vart pojkar respektive flickor leker. Under båda dagarnas observation vid bestämda tidpunkter leker endast pojkar i byggrummet, vid samma tidpunkter målar endast flickor i ateljén och sitter vid matbordet som är anslutet till ateljén, där det också befinner sig en pedagog vid alla tillfällena en pedagog. I dockvrån är det olika, skillnaden där är att flickorna leker den traditionella mamma, pappa, barn leken. Medan pojkarna leker med sina legoflygplan som flyger omkring på avdelningen och har hamnat i dockvrån. Vid datorn är det stor variation vad gällande pojkars och flickors spelande. Det man också kan se är att flickorna är runt omkring pedagogernas skrivbord där pedagogerna spenderar mycket tid eftersom det ligger centralt på avdelningen. Vid röda soffan i hallen tillbringar pojkarna mycket tid, då för att bygga koja med kuddarna.

Förskola B

Barnen befann sig på olika platser på förskolan då observationerna genomfördes. Det som var vanligt under den första dagen var att många barn både på förmiddagen och eftermiddagen lekte kojlek med kuddarna. Däremot den andra dagen var det mer utspridda på hela avdelningen. Under den första dagen var det två pedagoger med i leken. Den ena befann sig i hemvrån tillsammans med två flickor och en pojke. Den andra pedagogerna var aktiv i kojleken tillsammans med sex pojkar. Även under den andra dagen befann sig pedagogerna bland barnen men då i var sin soffa. Runt sofforna pågick olika aktiviteter.

Analys

En tydlig tolkning som kan göras utifrån den kvalitativa undersökningen är att det inte sker någon direkt diskussion eller reflektion kring genus, genusperspektiv eller jämställdhet på någon av förskolorna mellan pedagogerna. Ämnet blir hos pedagogerna medvetet när de studerande ska genomföra undersökningen. Studenternas tolkning är att genom diskussion och reflektion hos pedagogerna synliggörs verksamhetens arbete vad gäller genustänkandet, samt deras eget syn- och förhållningssätt. Ytterligare en klar tolkning som gjorts är att pedagogerna förhåller och bemöter barnen på förskolan mer som individer, inte beroende på kön. Vilket framkom i både intervjuerna samt observationerna. Vilket pedagogerna också antyder att de gör, men att de omedvetet behandlade pojkar och flickor olika.

Pedagogernas förhållningssätt

Det som tydligt framgår av undersökningen är att inget av arbetslagen på vardera förskola har en gemensam syn på vad begreppen genus och könsroller innebär. Pedagogerna ger olika syn, tolkningar och uppfattningar om dessa begrepp. Intresset och kunskapen om innebörden av begreppet genus är inte stor hos pedagogerna. Genus ses som ett stort begrepp, ett övergripande ord för kön, ett modeord som det inte läggs så mycket tanke kring. Gannerud (2001) beskriver genus som ett beskrivande på de sociala, kulturella och historiskt förankrade normer och föreställningar som har med människors kön att göra. Detta visar att pedagogerna dock har en aning om vad genus innebär, men då pedagogerna inte lägger så mycket tanke kring genus blir genustänkandet inte medvetet och synliggörs inte i den pedagogiska verksamheten eller hos dem själva.

Evenshaug & Hallen (2005) skriver att begreppet könsroller innebär hur man utifrån samhällets förväntningar och krav agerar i sociala sammanhang beroende på vilket kön man har. Eftersom begreppet könsroller ses utifrån de traditionella könsrollerna hos pedagogerna speglar sig deras syn och arbetssätt kring deras förhållningssätt mot barnen, vilket leder till att barnen vaggas in i de traditionella könsrollerna som förskolan enligt Lpfö-98 ska motverka.

”Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller.”

(Lpfö-98, s. 4)

Detta gör det viktigt att pedagogerna gör sig medvetna om sina egna och varandras tankar kring begreppen, för att medvetet kunna utföra ett pedagogiskt arbete för att verka för en jämställd förskola. Vår tolkning utifrån intervjuerna är att pedagogernas förhållningssätt till genus har sin grund i deras egen uppväxt. De är själva uppväxta utifrån de normer som samhället sedan långt tillbaka har framställt att kvinnor och män ska vara. Elvin- Nowak, Thomsson (2003) skriver att normer är regler och antaganden som människan har. Dessa normer efterlevs av individerna i samhället så länge som vi inte gör dem medvetna för oss själva och gör en förändring, gör vi inte det tas dem för sanna och givna. Detta är också en tanke man som pedagog behöver ha i åtanke för att kunna revidera normerna om vad som är eller inte är ett accepterat beteende eller agerande för män/kvinnor eller pojkar/flickor.

Ytterligare en stor faktor som har ett stort avgörande på hur pedagogerna förhåller sig till barnen är deras egna intressen och personlighet. Det pedagogerna anser är roligt och tillfredsställande utför de på förskolan. Vilket pedagog som tycker om att snickra och spela fotboll på fritiden, är ett bra exempel på. Pedagogerna både utför aktiviteterna på förskolan och samtalar kring det med barnen som knyter an till vad deras föräldrar gör hemma. Vilket visar att barnen får en utvidgad syn på vem som kan göra vad i hemmet. Precis som pedagogerna menar att barnen får se att man kan göra saker man tycker är roligt och att det är okej att vara som man är och att man inte ska sträva efter att vara som alla andra. Samtidigt måste man som pedagog våga och utmana sig själv i aktiviteter som inte annars är intressant, eller aktiviteter som samhället har bestämt är typiska kvinnliga eller manliga aktiviteter, detta för att påvisa för barnen att det är acceptabelt att prova på aktiviteter man inte är van vid samt sätta ut stämpeln som en kvinnlig eller manlig aktivitet. Vilket Nordberg (2005) också anser då denne menar att när aktiviteter som till exempel fotboll och brottning utförs av män inom förskolan, ger det en underförstådd bild hos barnen och föräldrarna att dessa aktiviteter är ”manliga”.

Även pedagogernas syn på manligt och kvinnligt visar sig ha en avgörande roll i hur pedagogerna förhåller sig till barnen. I intervjuerna kan man tyda att manligt förknippas med praktiskt görande och kvinnligt förknippas med omvårdande och omsorgstagande. Detta tänkande kan kopplas till en av observationerna där en pedagog skickar flickorna för att städa i hemvrån och pojkarna för att städa upp tågbanan. Valet av agerande blir medvetet hos pedagogerna vid närmare eftertanke och en stunds reflektion. SOU (2004:115) skriver i rapporten ”Delbetänkande delegation för jämställdhet i förskolan” om det genusmedvetna förhållningssättet, som innebär att man har kommit till insikt om de olikheter som finns i behandlandet, agerandet och förhållandet till pojkar och flickor. En viktig del i detta medvetenhetsgörande är pedagogernas egna reflektion kring sitt förhållningssätt.

I observationerna och intervjuerna kan man synliggöra att pedagogerna förhåller sig till barnen som individer, de arbetar utifrån att alla har lika värde. Som en pedagog menar då dennes yrkesroll är traditionsbundet, men samtidigt utgår från ett tankesätt som lägger mer vikt på allas olika förmågor och intressen, vilket pedagogerna anser är grunden till identitetsskapandet. Detta sätt att se på barn utövas även i praktiken, då barnen får göra val utifrån vad de kan och vill göra, samt att pedagogerna anpassar uppgifter, instruktioner och erbjudande av hjälp beroende på barnets egen kapacitet. Det man då kan ifrågasätta är om det verkligen är jämställdhet i förskola som pedagogerna verkar för, eller om det är jämlikhet på förskolan som pedagogerna ska verka för?

Vid analys av intervjuer och observationer kan man se att begreppen jämlikhet och jämställdhet blandas ihop och att pedagogerna inte är insatta i vad jämställdhet innebär. Vilket också Hedlin (2006) menar är vanligt, forskaren skriver att jämställdhet innebär att män och kvinnor ska ha lika villkor. JämO beskriver jämlikhet som alla individers lika värde, jämställdhet som lika villkor mellan kvinnor och män. Myndigheter för Skolutveckling (2003) beskriver jämställdhet som jämlikhet mellan könen. Genom den individanpassade inställning som pedagogerna har, både i intervju och i observationerna, är studenternas tolkning att pedagogerna i undersökningen medvetet verkar för en jämlikförskola och att jämställdhetsarbetet kommer på sidan om, vilket sker omedvetet. Detta skriver även Svaleryd (2005) om som menar att en fokusering på den enskilda individen gör att maktstrukturen mellan könen blir åsidosatt och hamnar i bakgrunden.

Pedagogernas bemötande

Pedagogerna anser sig bemöta barnen utifrån den enskilda individen på ett medvetet sätt, samtidigt som de erkänner att de bemöter pojkar och flickor på olika sätt men att det sker omedvetet. Pedagogernas föreställningar på hur en pojke respektive flicka är speglar sig i deras förhållningssätt. I intervjuerna med pedagogerna framgår det att pojkar anses vara busiga, livliga, högljudda och att flickor är små, söta, spralliga, gulliga och lugnare. Detta menar också Tallberg- Broman (2002) då hon skriver att pojkar oftast beskrivs som högljudda samt att de vill synas mest. Även SOU (2004:115) skriver att pojkar anses vara bråkiga, stökiga, högljudda och otåliga, medan flickorna anses vara lugna, tysta, hjälpsamma och ansvarstagande mot sig själv och mot andra.

SOU (2004:115) skriver att det finns pedagoger som menar att man alltid måste ligga steget före pojkarna för att förhindra konflikter. Detta kan synliggöras i observationer kring den fria leken som presenterats i undersökningen. Det första exemplet är då en pedagog bryter upp den fria leken som pojkarna konstruerat, i detta fall krig och ninja. Pedagogen går då in i leken då denne anser att leken är för högljudd och livlig, när pedagogerna ifrågasätter deras lek, splittras den upp utan någon dialog. Pojkarna delar då upp sig och börjar leka nya lekar på avdelningen. När pedagogerna lämnat rummet, återgår pojkarna till krig och ninja leken igen. Återigen kommer pedagogerna in i rummet, men denna gång sätter sig denne ner för att rensa i lådor samtidigt som iakttagelser och uppsikt över pojkarnas lek kan ske, för att förebygga eventuella konflikter. Detta kan även ses i ytterliggare en observation, men där deltar pedagogerna i leken med sex pojkar som konstruerar ett kojbygge. Detta tolkas som att pedagogernas syfte är att förhindra konflikter. I en fjärde situation hoppar fyra pojkar från en stol till en soffa, här väljer pedagogerna att påbörja en ny lek för pojkarna. Denna lek har samma syfte, men hoppandet sker på hoppkuddar som ligger på golvet. Pedagogerna i detta fall berättar och förklarar för pojkarna varför leken inte får fortgå. Utifrån observationerna kan man också tolka att pojkar helst leker där pedagogerna inte är, de stänger gärna dörren. Flickorna å andra sidan leker där pedagogerna är, en lugnare och mer omvårdande och skapande lek.

Pedagogernas påverkan på barnen

Vad som förväntas av pojkar respektive flickor från pedagogernas sida påverkar barnens egna uppfattning om vad som är korrekt beteende för pojkar respektive flickor. (SOU 2004:115)

Svaleryd (2005) hävdar att kön inte är någonting som man föds till, utan att det är människorna i samhället som aktivt gör kön. Detta genom påverkan av samhällets normer på vad manligt och kvinnligt är. Författaren skriver vidare att barnen lär sig att de ska vara antingen pojke eller flicka, hitta deras könsidentitet, genom en tyst överenskommelse. Pedagogerna på förskolan är medvetna om att de påverkar barnen till att ledas in i de traditionella könsrollerna, men att det sker omedvetet. Denna påverkan sker både i interaktion med barnen, men framförallt i pedagogernas agerande och handlande, vilket pedagogerna medger är det svåraste att påverka på ett medvetet sätt i den pedagogiska vardagen, då det sker automatiskt. Det kan ses i observationerna då pedagogerna ber flickorna att städa i hemvrån och pojkarna att städa upp tågbanan. Detta kan också ses i situationerna kring de pedagogiska måltiderna då pedagogerna omedvetet tillhandahåller pojkarna med föremål som de behöver eller vill ha, utan att de behöver be om det. Ytterliggare en koppling till observationerna kan göras då pojkarna leker bakom stängda dörrar, för att deras lek är livligare än flickornas.

Enligt Svaleryd (2005) påverkas barnens könsidentitet även i leken. Författaren menar att pojkar och flickor inte uppmuntras till samma lek. Pojkar uppmuntras till lek med prestationsförmåga, tävlingslekar och konstruktionslekar, medan flickorna uppmuntras till lek som förutsätter socialförmåga och omhändertagande. I observationerna kan man tolka att pedagogerna försöker få med flickorna i de sedvanliga pojkaktiviteterna på förskolorna. En pedagog menar att när denne vid fotbollsspelande med pojkarna också tar med flickorna i matchen. Det som här reflekterades över var om flickornas medverkan hade påverkats om en manlig pedagog hade deltagit som pedagogisk ledare i aktiviteten. En annan pedagog menar att pedagogerna inom förskolan kan påverka barnen att leka med det motsatta könets traditionella leksaker, som att ge flickorna en bil och introducera pojkarna i leken i hemvrån. Ett mönster man kan synliggöra i observationerna och i intervjuerna är att pojkar sällan uppmuntras eller uppmuntras till lek i traditionella flick- lekarna. Tallberg- Broman (2002) menar att man i skolan kan se att det är mer accepterat att vara en flicka med pojkbeteende, än vad det är att vara en pojke med flickbeteende.

Den pedagogiska verksamheten

Könsfördelning i personalgrupperna på dessa två avdelningar som varit delaktiga i undersökningen är dominerande kvinnlig. Av de pedagoger som intervjuats anser lika många att det påverkar, som att det inte påverkar verksamheten. Dock anser de flesta att det vore bra med en köns blandning i arbetslaget. En pedagog menar att de kvinnliga pedagogerna utger en mångfald i det anseende att de gör både sedvanliga manliga och kvinnliga sysslor på förskolan inför barnen. Enligt Eklund, som är förste vice förbundsordförande i Lärarförbundet, behöver det inte vara en jämn fördelning på kvinnliga och manliga pedagoger för att få en jämställd förskola. (Pedagogiska Magasinet, nr 4, 2003) Samtidigt menar SOU (2004:115) att ett arbetslag med jämn fördelning av manliga och kvinnliga pedagoger ger en bredare kunskap och mer erfarenhet, vilket i längden leder till utveckling och diskussion i verksamheten.

Verksamhetens uppbyggnad har utformats av pedagogerna på avdelningarna, de har förbestämt vad som ska lekas vart. En pedagog poängterar dock att lekmiljön på förskolan ska vara föränderlig, det menas att hemvrån kan förvandlas till byggrum. Ärlemalm- Hagsér (2005) skriver att det är pedagogerna som gör valen i verksamhetens vardag, det är pedagogerna som väljer verksamhetens innehåll, användning av material, vart materialet har sin plats och vilka aktiviteter som ska lekas. Detta kan kopplas till tidigare analys kring pedagogernas val att bryta pojkarnas lek eller vart på avdelningen det är acceptabelt att flytta leken. Ärlemalm- Hagsér skriver, som tidigare kunnat läsas, att pedagogerna redan förutsatt vart leken skall utföras på avdelningen.

En intressant tolkning som kan göras utifrån observationerna är att det är mer accepterat av pedagogerna att barnen flyttar leken från hemvrån till olika ställen på avdelningen än vad det är om byggmaterial flyttas från konstruktionsrummen, till något annat rum. Pojkar och flickor utnyttjar lekmiljön på olika sätt men det är pojkarna som tar mest utrymme till lek och utrymmet ges också till dem, flickorna får däremot backa undan i leken för pojkarna skull. (Ärlemalm- Hagsér, 2005) Detta skriver också SOU (2004:115) om, de skriver att pojkarna på förskolan får mer utrymme än flickorna, de får mer utrymme i många situationer och aktiviteter som försiggår i verksamheten. Medan Tallberg- Broman (2002) menar att pojkar i vissa fall inte alls dominerar utan att flickor tar över dominansen istället. Enligt observationer som har gjorts kan man klart se att det är pojkarna som spenderar mest tid i

konstruktionsrummen och de större lekrummen, flickorna spenderar mer tid i hemvrån och utrymmen där skapande material är tillgänglig.

En intressant analys kring bilden som barnen utgick ifrån vid intervjuerna, är att pojkarna först berättade att de såg leksaker, vilka typer av leksaker de såg. Medan flickorna berättade att de såg barn som lekte på bilden.

Barns val av lek och aktiviteter är i stort styrda av de sociala och kulturella förväntningar som är knutna till det egna och det motsatta könet. (Svaleryd, 2005) Detta visas klart i intervjuerna med barnen, där endast två av tolv barn berättar att de leker på olika ställen på förskolan med både pojkar och flickor. Resterande tio berättar att de leker med barn av samma kön, samt att de leker vid utrymmen på avdelningen som enligt samhällets normer är "rätt". Det vill säga flickor i hemvrån och pojkar i byggrummet. Detta mönster kan även ses då barnen berättar vilka leksaker de leker med på förskolan. Svaleryd (2005) skriver att barnen i den fria leken har möjlighet att välja med vad och med vem de ska leka med. Vidare skriver författaren att barnen då väljer könsstereotyp, pojkar väljer pojkar och ett speciellt rum och speciella leksaker att leka med. Hon menar att detta kan bli ett problem då det begränsar barnens skapande av erfarenheter och lärande.

Enligt intervjuerna med pedagogerna är det endast en pedagog som anser att de tänker på genusperspektivet vid inköp av leksaker. Pedagogen menar att leksaksinköpen görs så att lika mycket leksaker köps in för pojkar respektive flickor, men att alla barn ska ha rätt att leka med dem. Nelson & Svensson (2005) skriver att studier har gjorts gällande könsneutrala leksaker inom förskolan, dessa studier ska tydligen visa att svenska förskolor till stor del har könsneutrala leksaker. Samtidigt menar de att studierna inte är övertygande eftersom hemvrån och byggrum placeras som två olika platser på förskolan. De menar att det på varje förskola finns leksaker som representerar de könsmonster som förskolan enligt läroplanen ska motverka.

Diskussion

Innan vi började undersökningen kring jämställdhet i förskolan, diskuterade vi vår egen syn på hur vi kan verka för en jämställd förskola. När vi gick tillbaka och analyserade våra anteckningar såg vi att fokuseringen låg i materiella ting och med det menar vi leksaker, färger, placering av barn och lekar. Nu när vår studie är färdigframställd har vi kommit till insikt med att det inte handlar om materiella ting, det handlar om att göra det omedvetna medvetet. Vi har nu som blivande pedagoger insett vikten av att göra sitt omedvetna bemötande och förhållningssätt vad gäller genus perspektivet medvetet för sig själv, för att på ett medvetet sätt kunna arbeta med det i den pedagogiska verksamheten tillsammans med kollegor, barn och föräldrar. En stor vikt ligger också i att behålla det medvetna genustänkandet levande i sitt fortsatta pedagogiska arbete.

Enligt vår undersökning visar det sig att pedagogerna som medverkat har ett omedvetet bemötande och förhållningssätt jämt emot barnen, däremot är pedagogerna medvetna om att de gör det omedvetet. De är också medvetna om att deras syn på manligt och kvinnligt påverkar barnen och barnens syn på manligt och kvinnligt.

Citat från de intervjuade pedagogerna:

”.....manligt har med styrka, görande, bestämmande och praktiskt att göra. Kvinnligt ses som mjuk, omvårdande, omsorgsfull och organisatorisk.”

Det är den här synen på vad manligt och kvinnligt är som pedagogerna omedvetet för vidare till barnen i dagens samhälle. Vi har själva blivit medvetna om hur lätt det är att i den vardagliga verksamheten fastna i de traditionella könsrollerna. En av våra omedvetna handlingar som uppkommit under denna process var vid analysen av barnintervjuer. Då det framkom att intervjuaren ändrade tonläge och valet av ord beroende på vilket kön barnet hade. När en flicka intervjuades blev rösten mild och gullig, medan rösten blev tuff och cool när en pojke intervjuades. Det vi också har sett är att pedagogerna på avdelningarna inte har utfört en gemensam djupgående diskussion kring hur de ska verka för en jämställd förskola, då de har olika syn på vad de olika begreppen runt genus innebär. Frågan vi ställer oss då är varför pedagogerna inte arbetar med att göra det omedvetna till det medvetna, hos sig själva och för varandra? Tid är någonting som fattas inom förskolan, därför anser vi att det är extra viktigt och tidsparande om man har ett genusmedvetet förhållningssätt i arbetet med barn och föräldrar.

Våra erfarenheter säger oss att det är våran uppfostran som sätter prägel på vilka normer och värderingar vi har och lever upp till, vilket även Elvin- Nowak & Thomsson (2003) anser. De menar också att dessa mönster måste brytas för att kunna förnyas, för att dessa normer och värderingar inte ska tas för givna.

En slutsats som vi har gjort utifrån egna erfarenheter, undersökningen och litteratur är att dessa fyra punkter har ett stort avgörande i hur pedagogerna utifrån deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola.

- Personlig reflektion runt sina egna normer och värderingar som leder till...
- ... diskussion och reflektion i arbetslaget för att etablera...
- ... nya kunskaper och erfarenheter som leder till...
- ... en gemensam syn och arbetssätt kring genusmedvetenhet som arbetslaget ska arbeta utifrån i det vardagliga arbetet med barnen.

Vi hävdar att en gemensam syn och arbetssätt är grunden till pedagogernas arbete vad gäller att göra genusperspektiv, genuspedagogik och jämställdhet till ett medvetet arbetssätt i arbetet mot att verka för en jämställd förskola, samt för att uppfylla målen i styrdokumentet, Lpfö – 98.

Vi har insett under arbetet med denna uppsats att reflektion och diskussion öppnar upp och synliggör våran omedvetenhet, vilket har skapat möjligheter för utveckling av vårt tänkande och det pedagogiska arbetet. Vi hade en vision när vi påbörjade skrivandet att pedagogerna på partnerskolorna skulle ta till sig av våran undersökning och förankra det i verksamheten, få dem att medvetet verka för en jämställd förskola. Vi kan nu i efterhand medge att den största utvecklingen har skett hos oss själva. Det engagemanget som krävs för att göra en förändring fanns hos oss då vi hade ett medvetet genustänkande och fördjupad kunskap kring ämnet, vilket vi också tror är nödvändigt i arbetet med genus och jämställdhet.

Det som också måste tilläggas är att definitioner kan tolkas olika, vilket också intervjuerna med pedagogerna bevisar. När vi låg i startgroparna för uppsatsskrivandet blev ordet jämställdhet ett huvudord hos oss.

Vårt syfte var:

Vi vill synliggöra hur pedagogerna utifrån deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämställd förskola.

Under arbetsprocessens gång insåg vi att ordet jämställd inte borde stå ensamt. Jämställd innebär att det ska vara lika mellan könen, enligt JämO. Det vi frågade oss själva var om det endast är jämställdhet mellan könen vi vill verka för i våran roll som framtida pedagoger. En av våra informanter sade att dennes roll som pedagog är traditionsbunden, men menade på att tankesättet denne har är att lägga mer vikt på alla barns olika förmågor och intressen, vilket denne menar är grunden till identitetsskapande. *Alla människors lika värde* är någonting som det diskuteras mycket om och som ska uppfyllas enligt läroplanen för förskolan. Därför vill vi lyfta ett ord, som vi idag anser har haft en för liten del i våran uppsats, nämligen *jämlikhet*. Jämlikhet innebär alla individers lika värde, enligt Svaleryd (2005) Efter att ha etablerat nya erfarenheter och kunskaper har vi insett att vårt syfte hade kunnat utformats på ett annat sätt, en vision som vi idag vill verka för:

Vi vill synliggöra hur pedagogerna utifrån deras pedagogiska roll aktivt kan verka för en jämlik jämställdhet i förskolan.

En jämställd förskola för oss innebär inte att flickor får en bil eller en boll i handen eller att en pojke går klädd i klänning med en docka i famnen. Det handlar inte om vad som är traditionellt rätt eller fel, utan det handlar om vilka möjligheter vi ger barnen till att utvecklas och utmanas efter deras behov, intresse och vilja.

Lenz- Taguchi (2003) skriver om den *strukturalistiska tankefiguren* som innebär att samhällets strukturer utger normer för vad kvinnligt och manligt är. Vi anser att det är utifrån samhällets normer som vi bemöter och förhåller oss till barnen, om vi ska hårdra det hela så medför det att vi egentligen säger: *du duger inte som du är om du inte förhåller dig på det sätt som samhället anser är rätt*. Det vill säga att det är vi vuxna, barnens förebilder, som hindrar barnets möjligheter till att se sig själv och andra som lika värda. Därav ökar vårt ansvar som pedagoger att verka för en jämlik jämställdhet i förskolan, vilket innebär att det inte enbart ska vara lika mellan pojkar och flickor, utan också mellan flickor och mellan pojkar. Samhället är föränderligt, vilket gör att normerna för vad som är manligt och kvinnligt rätt kan revideras, vilket också Lenz- Taguchi (2003) menar då hon skriver om den *feministiskt poststrukturella tankefiguren*. Vi kan bara hålla med en av våra informanter som menar att det är viktigt att barnen får se att det är okej att vara den man är, att man inte ska sträva efter att vara som andra vill att man ska vara. Vilket pedagogen visar i sin yrkesroll då denne väljer att utföra aktiviteter på förskolan efter intresse, inte för att det är en typiska kill- eller tjejaktivitet.

För att ta tillvara på möjligheterna till att förändra samhället måste vi pedagoger göra medvetna val i våran roll som pedagog, för att verka för en jämställd förskola. Medvetna val vad gällande hur vi agerar, bemöter, förhåller och uttrycker oss mot barnen samt vilka möjligheter vi ger barnen till att göra egna val utifrån sina förutsättningar. Det är sedan utifrån dessa medvetna val som vi genom olika metoder kan påverka barnen i tänkandet kring jämställdhet och kring jämlikhet. Det man kan se utifrån barnintervjuerna är att de inte är

medvetna om eller hur de behandlas olika eller inte, vilket är självklart. Hur ska barnen kunna vara medvetna om det när inte ens pedagogerna är medvetna om det!? Vi måste göra det omedvetna till det medvetna.

Vi skulle vilja avsluta arbetet med att delge er ett citat som en av våra informanter delgav oss. Detta citat behandlar vikten av barns möjligheter till egna val, för att utvecklas till en av samhällets demokratiska medborgare.

”Könsroller måste brytas då det tenderar att bli det enda rätta, vilket kan göras genom att lära barnen att aktivt delta i val under sin vardag, genom att göra sig själva hörda och kunna lägga fram åsikter. Få dem att inse att det val jag gör är ett bra val.”

Vidare forskning

Vi har under denna process insett att litteratur kring barns tankar kring jämställdhet och jämlikhet inte finns i den utsträckning som det borde. Letandet om barns uppfattningar kring vuxnas förhållande, bemötande samt barns egna uppfattningar kring sig själv som pojke respektive flicka och barnen i dennes omgivning finns det inte mycket forskning om. Vilket vi anser är synd då det är utifrån barnens uppfattningar som man som pedagog ska arbeta utifrån. En vidare forskning kring ämnet ur barnens är därför önskvärt.

Ytterligare en fördjupning som skulle vara intressant är att utföra en aktionsforskning med de informanter som redan deltagit i våran studie. Detta för att utveckla och fördjupa deras tänkande kring jämställdhet och jämlikhet i deras pedagogiska arbete, för att etablera ett medvetet tänkande och medvetet arbete kring jämställdhet och jämlikhet i förskolan. Det vill säga att utifrån deras pedagogiska roll aktivt verka för en jämlik jämställdhet i förskolan.

Litteraturlista

- Asplund- Carlsson, M. Pramling- Samuelsson, I. (2005) *Det lekande lärande barnet, i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber AB.
- Baagöe Nielsen, S. Connell, W R. Havung, M. Hellman. A, Larsson. H, Svaleryd. K, under redaktion av Marie Nordberg. (2005) *Manlighet i fokus- en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber AB.
- Bell, J. (2000) *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Denscome, M. (2004) *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Doverborg, E. Pramling- Samuelsson, I. (2001) *Att förstå barns tankar*. Stockholm: Liber AB
- Elvin-Nowak, Y. Thomsson, H. (2003) *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Evenshaug, O. Hallen, D. (2005) *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gannerud, E. (2001) *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber AB.
- Gens, I. (2005) *Från vagga till identitet*. Jönköping: Utbildning&Förlag 2005.
- Hedlin, M. (2004) *Lilla genushäftet*. Högskolan i Kalmar.
- Johansson, E. (2001) *Små barns etik*. Falköping: Liber AB.
- Myndigheten för skolutveckling. (2003) *Hur är det ställt? Tack, ojämt*. Stockholm: Liber Distribution.
- Nelson, A. Svensson, K. (2005) *Barn och leksaker i lek och lärande*. Stockholm: Liber AB.
- Nordin- Hultman, E. (2004) *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Kristianstad: Liber förlag.
- Odelfors, B. (1998) *Förskolan i ett könsperspektiv – Att göra sig hörd och sedd*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling- Samuelsson, I. Sheridan, S. (2003) *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2006) *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Ödeshög: AB Danagårds grafiska
- SOU. (2004:115) *Den könade förskolan om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Elanders Gotab AB.
- Stensmo, C. (2002) *Vetenskapsteori och metod för lärare- en introduktion*. Kunskapsföretaget i Uppsala AB.

Stukát, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svaleryd, K. (2002) *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB

Tallberg- Broman, I. (2002) *Pedagogiskt arbete och kön – Med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.

Torstenson – Ed, T. (2003) *Barns Livsvärld*. Lund: Studentlitteratur.

Ärlemalm- Hagsér, E. (2005) *En ”verktygslåda som kan ge möjlighet att granska och utveckla lek i alla dess former ur jämställdhets- och genusperspektiv*. Järfälla kommun, Järfälla”

Pedagogiska Magasinet Nr 4 (2003). *Det finns inga naturliga kön*. Helsingborg: JMS Rulloffset AB.

www.jamombud.se/jamstalldhet/default.asp

Bilaga 1

Intervjufrågor till pedagogerna

- Ålder?
- Antal arbetsår inom förskolan?
- Utbildning?

Varför: För att se om ålder, utbildning och arbetslivserfarenhet har *någon roll i hur man ser på könsrollerna* i förskolan, samt i hur man bemöter barnen i förskolan.

- Hur ser du på begreppet genus?
- Hur ser du på begreppet könsroller?
- Vad tänker du på när du hör ordet flickor?
- Vad tänker du på när du hör ordet pojkar?
- Vad är kvinnligt för dig?
- Vad är manligt för dig?
- Tror du att din syn på vad som är kvinnligt och manligt påverkar ditt bemötande mot barnen?
- Hur ser du på din egen roll som pedagog ur ett genusperspektiv?
- Känner du att du bemöter flickor och pojkar lika? Varför?

Varför: För att pedagogen ska reflektera över *sitt eget tänkande* kring genus

- Anser du att jämlikhet är ett problem i dagens samhälle och i förskolan?
- Varför ska man arbeta jämställt inom förskolan?
- Arbetar förskolan medvetet mot jämlikhet? Hur?
- Finns det både manliga och kvinnliga förebilder på förskolan? För- och nackdelar?
- Hur är verksamheten upplagd med tanke på könen på pedagogerna?

Varför: För att få en *övergripande syn* på hur förskolan arbetar för en jämställd förskola.

- Speglas verksamheten av att det endast/övervägande arbetar kvinnliga pedagoger på förskolan? Inredning? Teman? Val av leksaksköp?
- Styr man som pedagog omedvetet in barnen i de traditionella könsrollerna?
- Hur ska man som pedagog undvika att göra det i sådant fall?
- Arbetar ni aktivt för att motverka könsrollerna i förskolan? Hur?
- Könsroller finns och måste finnas, när och vart ska man sätta gränsen?
- Tycker du att man ska bryta könsrollerna inom förskolan? Varför?
- Hur ska man som pedagog arbeta för att bryta könsroller som barnen vaggas in i?
- Uppmuntras barnen att leka köns överskridande?
- Hur tror du att barnen ser på könsrollerna? Tänker de på det överhuvudtaget?
- Vilka är det som tar för sig mest på avdelningen? Pojkar eller flickor?
- Föräldrar har en mycket stor roll i könsrollerna, hur ska man få med dem i ett arbete för en jämställd förskola?

Varför: För att få en klar bild av *hur pedagogerna på avdelningen arbetar*, samt höra deras inställning till kvinnlig, manligt och jämställdhet i förskolan, vilket i längden påverkar deras pedagogiska roll i förskolan. Vi vill också se hur de *medvetet eller/och omedvetet arbetar med könsrollerna ur ett pedagogiskt syn- och arbetsätt*.

Bilaga 2

Intervjufrågor till barnen på förskolan

När vi intervjuar barnen ska vi utgå ifrån en bild, (som vi fortfarande letar efter) utifrån bilden kommer vi ställa olika frågor, dessa fyra kommer också att ställas:

- Vad tycker du om att leka med när du är på förskolan?
- Vilka leker du med på förskolan?
- Vart på avdelningen (här uppger man namnet på avdelningen) leker du?
- Vem tycker du pratar mest på förskolan, pojkar eller flickor?

Bilaga 3

Hej barn och föräldrar!

Nu har min sista termin på Mälardalens högskola börjat, 3 ½ år går riktigt fort! Det är nu allt ska bli färdigt och det är nu som det stora arbetet ska göras, nämligen examensarbetet!

Examensarbetet sträcker sig över hela terminen för att vi ska hinna forska och göra undersökningar till ämnet vi har valt.

Jag skriver detta arbetet tillsammans med en annan lärarstudent som heter

_____.

Ämnesval

Vi har valt att skriva om *genusperspektiv*. Vi vill fokusera på hur man som pedagog medvetet kan arbeta för en mer jämställd förskola på ett pedagogiskt arbetssätt. För att få ett barns perspektiv på detta kommer vi att prata med era barn samt observera bemötandet mellan pedagoger och barn för att se om pojkar resp. flickor behandlas olika, om de har samma möjligheter och vad de väljer att leka med.

Vi vill göra det omedvetna bemötandet, som vi tror det är, medvetet hos oss själva som snart färdiga pedagoger, och kanske också hos de redan verksamma pedagogerna.

Innan vi sätter igång denna arbetsprocess behöver vi *Er tillåtelse* för att intervjua och observera Era barn. Vi kommer inte att namnge barnen i uppsatsen eller vid redovisning, endast kön och ålder. Eventuella bilder, videofilmning och bandupptagning kommer endast att avlyssna och tittas på av mig och Veronica. Detta gör vi för att kunna analysera och skriva ner det vi fångat upp.

Om ni *inte* vill att era barn ska bli intervjuade eller observerade ber vi er meddela oss det, via pedagogerna på Regnbågen, innan tisdag den 3 oktober, vecka 40!

Hör vi inte någonting så tar vi det som ett godkännande från Eran sida!

Tack på förhand!

Våra namn